

HUOMATAANKO HUOLI?

Ohjauksen kehittäminen

Salmen koulussa

Marja-Liisa Kuonanoja

Kehittämishankeraportti

Marraskuu 2007

**JYVÄSKYLÄN
AMMATIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Kuonanoja, Marja-Liisa	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 60	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi HUOMATAANKO HUOLI? Ohjaustyön kehittäminen Salmen koulussa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) Louhi-Jauhiainen, Marjaana		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kuvata, selventää sekä kehittää Salmen koulun ohjaustoimintaa. Hankkeessa selvitettiin ohjaustyöhön osallistuvien henkilöiden ohjauksellista ajattelua sekä heidän kokemuksiin ohjaustyön haasteista ja kehittämisehdotuksia. Samalla kartoitettiin oppilaiden sekä heidän huoltajiensa käsityksiä nuorten erilaisista ohjaustarpeista. Lisäksi hankkeessa selvitettiin sitä, miten koulu tällä hetkellä vastaa eri ohjaustarpeisiin. Hankkeen tavoitteena oli löytää Salmen koululle soveltuva ja systemaattinen toimintamalli, jolla pystytään vastamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa nuorten erilaisiin ohjaustarpeisiin. Lisäksi tavoitteena oli, että jokainen ohjaustyöhön osallistuva henkilö saa tukea omaan ohjaustyöhönsä sekä löytäisi uutta näkökulmaa omaan ohjaukselliseen ajatteluunsa. Kehittämishankkeen metodologiset ratkaisut perustuivat laadulliseen tutkimusotteeseen. Tutkimusaineiston muodostivat kyselyt, jotka olivat suunnattu neljälle eri ryhmälle; oppilaille, huoltajille ja ohjaustyöhön osallistuville. Tavoitteena kyselyissä oli jokaiselle henkilökohtaisesti merkittävien asioiden esiintuominen. Tässä kehittämishankkeessa nostettiin esille negatiiviset huolimerkinnot ja kehittämistoiveet. Kyselyiden kautta selvisi, että oppilaat, huoltajat ja ohjaustyöhön osallistuvat painottavat eri ohjaustarpeita. Jatkossa oppilaiden erilaisia ohjaustarpeita tulee arvioida systemaattisesti, jotta ennalta ehkäisevä toiminta ja varhainen puuttuminen mahdollistetaan sekä oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia voidaan tukea. Tämä edellyttää kodin, kaikkien opettajien, ohjaustyöhön osallistuvien henkilöiden ja moniammatillisen verkoston tiivistä ja saumatonta yhteistyötä. Lisäksi toimintamallit tulee olla aukikirjoitettuna jokaisen ohjauksellisen työn tueksi ja selkeän toiminnan turvaamiseksi.		
Avainsanat (asiasanat) ohjaus, ohjauskeinot, varhainen puuttuminen, tukimuodot, oppilashuolto		
Muut tiedot		

Date

1.11.2007

Author(s) Kuonanoja, Marja-Liisa	Type of Publication Development project report	
	Pages 60	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title WILL WORRY BE NOTICED? Development of student guidance and counselling in Salmen koulu		
Degree Programme Vocational Teacher College, Training of Guidance Counsellors		
Tutor(s) Louhi-Jauhiainen, Marjaana		
Assigned by		
Abstract <p>The aim of the project was to find a systematic operational model, suitable for Salmen koulu, which will meet the students' different needs for guidance as early as possible. The aim was also to provide the guiding persons help in their own guidance work and help them to find new points of view in their ideas for guidance and counselling.</p> <p>The methodological solutions of the development project were based on qualitative research approach. The research material consisted of questionnaires for four different target groups of students, guardians and persons taking part in guidance and counselling work. The aim of the questionnaires was to find out the personally important issues of each individual. This development project brought out negative notions of concern as well as development expectations.</p> <p>The results from the questionnaires made it clear that each group of persons emphasizes different needs for guidance. In the future, different needs for guidance should be evaluated in different guidance situations to make preventive action and early intervention possible and to ensure the improvement of the student's overall welfare. This calls for a constant and seamless cooperation between the home, all the teachers, the persons taking part in guidance work and a multiprofessional network. The operational models will also have to be printed in order to support all guidance work and to ensure a clear course of operation.</p>		
Keywords counselling, counselling tools, early intervention, forms of support, student care		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	2
1.1	Kehittämishankkeen tausta ja tarkoitus	2
1.2	Ohjaus opetussuunnitelman perusteissa.....	4
1.3	Ohjauksen järjestäminen Salmen koulussa	6
2	KOULUN TARJOAMAT TUKITOIMENPITEET JA YKSILÖLLISET OHJAUSTARPEET.....	10
2.1	Nuoren yksilölliset ohjaustarpeet	10
2.2	Koulu tukemassa nuorta.....	14
2.3	Ohjauksellisen työn ja erilaisten tukitoimien tarpeen arviointi ja niiden kohdentaminen Salmen koulussa	20
3	KEHITTÄMISHANKKEEN TUTKIMUSTEHTÄVÄT.....	23
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS.....	23
5	KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	25
5.1	7 - luokkalaisten ohjaustarpeet	26
5.2	9 - luokkalaisten ohjaustarpeet	27
5.3	7 - luokkalaisten huoltajien toiveet nivelvaiheessa	31
5.4	Ohjaustyöhön osallistuvien haasteet ja kehittämissuositukset.....	34
6	KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	40
	LÄHTEET.....	50
	LIITTEET	52
	Liite 1. Kysely opettajille ja muulle henkilökunnalle	52
	Liite 2. Henkilökohtaisen ohjauksen tarpeen kartoitus 7 –luokkalaisilta	54
	Liite 3. Kysely 9 - luokkalaisille opiskelusta, nivelvaiheista ja urasuunnittelusta	55
	Liite 4. Kysely tulevien 7 – luokkalaisten huoltajille.....	57
	Liite 5. Salmen koulun ohjaustyön vuosikalenteri	59

1 JOHDANTO

1.1 Kehittämishankkeen tausta ja tarkoitus

Opetusministeriön ja – hallituksen painopistealueina ovat olleet viimeisten vuosien aikana nuorten kouluhyvinvoinnin kehittäminen ja syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. Esimerkkinä näistä alisuoriutumisen vähentämisen keinojen löytämiseen paneutunut opetushallituksen Erilaiset oppijat – yhteinen koulu – hanke. Hankkeessa keskityttiin mm. oppimisvaikeuksien tunnistamiseen, oppilaiden erot huomioon ottavaan pedagogiikkaan ja ohjauksen kehittämiseen, opiskelutaitojen vahvistamiseen sekä kodin ja koulun yhteistyötä vahvistavan toimintakulttuurin löytämiseen. Tämän lisäksi Nuorten osallisuus-hanke sekä Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeet vuosina 2003 – 2007 ovat omalta osaltaan lisänneet näiden asioiden kehittämisen painoarvoa.

Opetusministeriö on käynnistänyt vuonna 2006 useampivuotisen toimenpidekokonaisuuden kouluhyvinvoinnin lisäämiseksi, syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä koulun kehittämiseksi lasten ja nuorten hyvinvointia edistäväksi yhteiseksi. Kehittämisen erityisinä painopistealueina ovat mm. ongelmien ehkäiseminen ja varhainen puuttuminen, koulupudokkuuden ehkäisy, oppilashuollon kehittäminen ja oppilaiden osallisuuden lisääminen. Syrjäytymiskehityksen ennaltaehkäisemiseksi on koulutuspoliittisen selonteon mukaan tärkeä luoda myönteiset asenteet koulutukseen ja valmiudet elinikäiseen oppimiseen. Lapsuus- ja nuoruusiässä syntyneet kielteiset kokemukset ja asenteet vaikeuttavat myös myöhempiä opiskeluvaiheita ja työuran aikana tarvittavaa koulutautumista. Oppimisvaikeuksien tunnistamisella ja hoitamisella mahdollisimman varhaisessa vaiheessa voidaan vähentää riskiä kielteisten kouluasenteiden syntymiseen ja syrjäytymiskehitykseen. (Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle 2006, 12.)

Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat lasten- ja nuorten hyvinvointiin ja heijastuvat kouluun kasvuyhteisönä. Nämä moninaiset muutokset ovat lisänneet heikommassa asemassa olevien perheiden määrää sekä näin lisänneet huolestuttavasti myös lastensuojelullisen tuen tarvetta. Uudistuneet koululait ja opetussuunnitelmat korostavat oppilashuollon merkitystä lasten- ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Oppimiseen liittyvien tavoitteiden lisäksi niihin on

kirjattu myös lasten- ja nuorten kokonaisvaltainen tukeminen sekä hallintokuntien välinen yhteistyövelvoite. Varhaisen puuttumisen onnistumisella on todettu olevan myös kansantaloudellisesti merkittäviä positiivisia vaikutuksia. (Mts, 12 – 13.)

Huomion arvoista on myös se, että nopeasti muuttuva yhteiskunta ja siihen liittyvässä koulutusrakennemyllerryksessä nuorten tulevaisuuden suunnittelu on aikaisempaa vaikeampaa ammattien muutosten ja työn epävarmuuden ohella. Oikeiden valintojen tekeminen olisi olennaista, jotta nivelvaiheessa ei tapahtuisi koulutuksen keskeyttämistä tai putoamista jatkosta. Kansallisen koulutuspolitiikan perustana on mahdollisimman monen nuoren opintojen jatkaminen peruskoulun jälkeen. Syrjäytymistä on alettu pitämään yhä suurempana yhteiskunnallisena vaarana – kyse ei ole pelkästään työntekijöiden vajeesta vaan myös tuloverojen maksamisesta ja työttömyyden aiheuttamista kansantaloudellisista menetyksistä. (Pirttiniemi 2005, 32 - 33.)

Tässä kehittämishankkeessa tarkastellaan Salmen koulun ohjaustyötä oppilaiden, huoltajien, opettajien ja muun henkilökunnan sekä oppilashuoltohenkilöstön näkökulmista. Hankkeen tavoitteena on kehittää ohjausta sekä moniammatillista yhteistyötä oppilaiden yläkoulun aikaisessa opiskelussa ja erilaisissa siirtymävaiheissa. Lisäksi hankkeen päämääränä on löytää systemaattinen toimintamalli, jolla pystytään tarvittaessa tukemaan jokaista yksittäistä oppilasta, huoltajaa, opettajaa sekä oppilashuoltotyöhön osallistuvaa henkilöä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Samalla näiden tukitoimien tavoitteena on oppilaiden kokonaisvaltaisen tukemisen tehostaminen - opintojen tuloksellisuuden lisääminen, kouluhyvinvoinnin parantaminen, syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen sekä urasuunnittelun ja jatko-opintoihin hakeutumisen tukeminen.

Tähän kehittämishankkeeseen kerätty materiaali koostuu neljästä aineistosta: henkilökunnalle, oppilaille ja heidän huoltajilleen suunnatuista kyselyistä. Ensimmäinen aineisto kerättiin keväällä 2006, jolloin selvitettiin opettajien, muun henkilökunnan ja oppilashuoltotyöhön osallistuvien henkilöiden ohjauksellista ajattelua sekä heidän kokemuksiinsa oppilaiden ohjauksellisista haasteista (liite 1). Kyselyllä haluttiin selvittää asioita, jotka ovat ohjaustyöhön osallistu-

vien henkilöiden työn kohteina, rasitteina tai esteinä. Samalla tarjottiin heille mahdollisuus esittää omia toiveita ja ehdotuksia ohjaustyön kehittämiseksi.

Toinen kysely toteutettiin 7. luokkien oppilaille syksyllä 2006 (liite 2). Kyselyssä oppilaat saivat halutessaan tuoda esille omia koulunkäyntiin liittyviä sekä yleisiä asioitaan ja kokemuksiaan, joista halusivat keskustella yhdessä oppilaanohjaajan kanssa.

Kolmas kysely toteutettiin 9. luokkalaisille keväällä 2007 (liite 3). Kyselyssä selvitettiin heidän mielipiteitään ja kehittämistoiveitaan yläkouluun siirtymisestä, koulunkäynnistä, urasuunnittelusta ja siirtymisestä toiselle asteelle opiskelemaan.

Viimeinen kysely toteutettiin tulevien 7 – luokkalaisten huoltajille keväällä 2007 (liite 4). Tämän kyselyn tavoitteena oli saada esille huoltajia askarruttavat asiat lapsen siirtyessä alakoulusta yläkouluun. Huoltajilla oli myös mahdollisuus esittää omia toiveitaan ohjaustyön kehittämiseksi. Kyselyn kautta huoltajille tuli myös mahdollisuus tarvittaessa henkilökohtaiseen keskusteluun oppilaanohjaajan kanssa.

1.2 Ohjaus opetussuunnitelman perusteissa

Nykyisessä opetussuunnitelmassa ohjaus on kirjoitettuna kahdella tasolla. Kaikkien työnä toteutettavana, opiskeluun liittyvänä yleisenä tukena sekä oppilaanohjauksen oppiaineen opetuksen sisältönä.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2004 mukaan ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävän jatkumon. Tämän toteutuminen taataan siten, että ohjaustyöhön osallistuvat opettajat toimivat yhteistyössä oppilaan opintopolun aikana ja opiskelun nivelvaiheissa. Ohjauksen tulee ennaltaehkäisevän toiminnan lisäksi tukea erityisesti niitä oppilaita, joilla on opiskeluun liittyviä vaikeuksia tai jotka ovat vaarassa jäädä koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle perusopetuksen jälkeen. Ohjaustoiminnan periaatteet ja työnjako eri toimijoiden kesken on määriteltävä opetussuunnitelmassa. Siihen tulee myös sisällyttää kuvaus, miten yhteistyötä to-

teutetaan paikallisen työ- ja elinkeinoelämän kanssa koko koulun toiminnan tasolla. (Opetushallitus 2004, 21.)

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan kaikkien opettajien tehtävänä on ohjata oppilasta oppiaineiden opiskelussa sekä auttaa häntä kehittämään oppimaan oppimisen taitojaan ja oppimisen valmiuksiaan sekä ennaltaehkäistä opintoihin liittyvien ongelmien syntymistä. Lisäksi jokaisen opettajan tehtävänä on oppilaiden persoonallisen kasvun, kehityksen ja osallisuuden tukeminen. Eri oppiaineiden opetukseen tulee opetussuunnitelman mukaan sisällyttää kokonaisuuksia, jotka liittävät opiskeltavan aineen antamat tiedot ja taidot työelämän vaatimuksiin ja mahdollisuuksiin. (Mts, 21.)

Keskeistä on varhainen oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukitoimien aloittaminen, jotta oppimisvaikeuksien kielteisiä vaikutuksia oppilaan kehitykselle voidaan ehkäistä. Tässä työssä tärkeää on yhteistyö huoltajien kanssa. Erityisen tuen piiriin kuuluu oppilaat, joiden kasvu, kehitys ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden vuoksi. Lisäksi erityisen tuen piiriin kuuluvat ne oppilaat, jotka tarvitsevat psyykkistä tai sosiaalista tukea. Myös ne oppilaat, joilla on opettajien ja oppilashuollon asiantuntijoiden sekä huoltajan mukaan kehityksessään oppimiseen liittyviä riskitekijöitä. (Mts, 26.)

Myös oppilaanohjaus-oppiaineen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä siten, että oppilas kykenee edistämään opiskelunvalmiuksiaan ja sosiaalista kypsymistään sekä kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Ohjauksen tuella oppilas tekee omiin kykyihinsä ja kiinnostuksiinsa perustuvia opiskelua ja koulutusta, arkielämää ja elämänuraa koskevia. Oppilaanohjauksen tehtävänä on edistää koulutyön tuloksellisuutta, lisätä hyvinvointia koulussa sekä ehkäistä syrjäytymistä. (Mts, 256.)

Oppilaalle tulee järjestää henkilökohtaista ohjausta, jolloin oppilaalla on mahdollisuus keskustella elämäntilanteeseensa, opintoihinsa, koulutus- ja ammatinvalintoihinsa liittyvistä kysymyksistä. Lisäksi opetussuunnitelman perusteet velvoittavat järjestämään oppilaalle myös pienryhmäohjausta. Oppilasta tulee perusopetuksen päättövaiheessa ohjata ja tukea jatko-opiskeluvaihtoehtoja. Perusopetuksen ja toisen asteen oppilaanohjauksesta vastaavien opinto-oh-

jaajien sekä opettajien välisellä yhteistyöllä tulee tukea oppilaiden turvallista siirtymistä opintopolun nivelvaiheissa. Lisäksi oppilasta tulee ohjata käyttämään opetus- ja työhallinnon sekä muita yhteiskunnan tarjoamia ohjaus-, neuvonta- ja tietopalveluita. Oppilaalle tulee järjestää työelämään tutustumisjaksoja koulutus- ja ammatinvalintojensa perustaksi ja työn arvostuksen lisäämiseksi. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan tästä tulee laatia opetussuunnitelmaan suunnitelma. (Mts, 256 – 257.)

1.3 Ohjauksen järjestäminen Salmen koulussa

Pyhäjärvi on Oulun läänin eteläisin, reilun kuuden tuhannen asukkaan kunta Pohjois-Pohjanmaalla. Salmen koulu on Pyhäjärven ainoa yläkoulu, jossa lukuvuonna 2007 – 2008 vuosiluokilla 7 – 10 on 260 oppilasta. Koululla on noin 20 oppilaan yleisopetusryhmiä sekä kaksi pienryhmää. Perusopetuksen lisäopetusluokan käynnistämisen tarvetta kartoitetaan vuosittain. Oppilasmäärä on kasvanut tämän lukukauden aikana, mutta jatkossa on nähtävissä tasainen vuosittainen oppilasmäärän lasku. Ennusteiden mukaan vuoden 2014 paikkeilla Salmen koulu on noin 150 oppilaan koulu. Oppilaat tulevat laajalta alueelta, kuudesta sivukylän ja kahdesta taajama-alueen alakouluista. Koululla on 25 opettajaa, joista osa on yhteisiä Pyhäjärven lukion sekä yksi yhteinen alakoulun kanssa. Lisäksi Salmen koulussa on laaja-alainen erityisopettaja, kaksi pienryhmän opettajaa, oppilaanohjaaja, kolme koulunkäyntiavustajaa, rehtori ja terveydenhoitaja.

Salmen koululla ei ole koulukuraattoria, mutta perheneuvolan sosiaalityöntekijä ja psykologi tekevät tiiviistä yhteistyötä. Lisäksi kuluvan lukuvuoden alusta kunnassa on lisätty resursseja nuorten tukemiseksi. Koulut ovat saaneet yhteisen, kokopäiväisen erityisnuorisotyöntekijän sekä Salmen koulu päätoimisen oppilaanohjaajan lukuvuodeksi 2007 - 2008. Jatko-opintojaan nuoret voivat suorittaa Pyhäjärven lukiossa ja Nivalan ammattiopiston Pyhäjärven toimipisteessä. Noin puolet ikäryhmästään joutuu hakeutumaan jatko-opintoihin oman paikkakunnan ulkopuolelle.

Salmen koululla toteutetaan vuonna 2005 laadittua Pyhäjärven kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmaa luokille 3 – 9. Kunnassa ei ole laadittu

koulukohtaisia opetussuunnitelmia. Näin ollen kaupungin opetussuunnitelmassa yleinen ja erityinen tuki, ohjaus sekä opinto-ohjaus ovat kuvattuina valtakunnallista opetussuunnitelmaa mukaillen, lyhyesti ja yleisellä tasolla.

Luokanvalvojat tukevat oppilaan koulunkäyntiä sekä seuraavat opintojen edistymistä ja arvioivat tuen tarvetta. Luokanvalvojat huolehtivat mm. poissaolojen seurannasta, yhteydenpidoista koteihin ja yleisten asioiden tiedottamisesta. Jokainen luokanvalvoja tekee työtään omista lähtökohdistaan käsin. Lisäksi jokainen luokanvalvoja pitää kehittämiskeskustelut omille oppilailleen ja heidän huoltajilleen kerran lukuvuodessa. Näissä keskusteluissa on mukana oppilaan itsearvioinnit ja kaikkien opettajien antamat palautteet. Kerättyjä palautteita, arviointeja ja käytyjä keskusteluja ei pureta oppilashuoltoryhmässä.

Laaja-alainen erityisopettaja ja aineenopettajat tekevät yhteistyötä erityisesti äidinkielen, matemaattisten aineiden ja kielten opiskeluun liittyvissä opiskeluvaikeuksissa. Muiden aineiden opiskeluun liittyvät ongelmat tulevat ilmi viimeistään kehityskeskustelua varten kerättävissä palautteissa. Opiskeluun tai siihen liittyvien ongelmien tiedottaminen on kunkin aineenopettajan harkinnassa. Puuttumisen mallia ja tapaa ei ole määritetty eikä työnjakoa kohdennettu eri oppilashuoltohenkilöille. Tästä seurauksena voi olla päällekkäistä työskentelyä, epäselvyyttä asioiden hoitamisessa tai jopa huolen huomiotta jättäminen.

Aineenopettajat antavat tukiopetusta koulussa suhteellisen vähän. Säännöllinen tukiopetus toteutuu lähinnä kielten sanakokeiden uusinta-aikoina koulun ulkopuolella. Tukiopetusta antaa pääsääntöisesti laaja-alainen erityisopettaja, joka työskentelee myös niiden oppilaiden kanssa, jotka eivät ole saaneet kokeitaan tai kurssiaan läpi tai opintojen etenemisessä on ilmaantunut muita esteitä. Laaja-alainen erityisopettaja ilmoittaa yleensä oppilaalle tukiopetustunnin tai muun tuen antamisen tarkoitetun ajankohdan kyseisen tunnin aineenopettajan kautta. Oppilaat saavat erityisopettajan tukea tuettavan oppiaineen tunnilla sekä lisäksi siihen joudutaan käyttämään myös muiden oppiaineiden tunteja.

Pyhjärven kunnassa eikä myöskään Salmen koululla ole määriteltynä toimintamallia tai kriteereitä oppilaan siirtymisestä erityisen tuen tarpeessa olevaksi oppilaaksi. 1 – 2 oppiaineessa henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaan opiskelevat oppilaat ovat yleisopetuksen ryhmissä. Laaja-alainen erityisopettaja ottaa pienryhmäänsä ajoittain myös heitä sekä laatii heidän HOJKS:t useimmiten yhdessä aineenopettajan kanssa.

Salmen koulussa on mahdollisuus opiskella myös kahdessa pienryhmässä. Pienryhmään sijoittaminen on ollut haasteellista mm. suuren tarpeen ja selkeiden kriteereiden puuttumisen vuoksi. Yhdessä pienryhmässä opiskellaan kokonaan yksilöllistetyn opetussuunnitelman mukaisesti. Pääsääntöisesti oppilaat siirtyvät tähän pienryhmään alakoulun erityisopetusryhmästä. Tämän ryhmän oppilaat sijoitetaan yleisopetuksen ryhmiin yleensä taito- ja taideaineissa sekä muutamissa lukuaineissa. Toisessa pienryhmässä opiskellaan pääasiallisesti yleisopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti eikä oppilaille ole haettu erityisopetusstatusta. Tarvittaessa myös siellä voidaan opiskelua yksilöllistää. Tähän ryhmään ohjaututaan yläkoulun aikana laaja-alaisen erityisopettajan antaman toistuvan tukiovetustarpeen, alisuoriutumisen tai käyttäytymisongelmien perusteella. Myös tämän ryhmän oppilaat siirtyvät yleisopetusryhmään taito- ja taideaineissa, muutamassa lukuaineissa ja valinnaiskursseilla. Kuluvana lukuvuonna näiden molempien ryhmien oppilasmäärät ovat kasvaneet. Salmen koululla joudutaan ajoittain toimimaan myös ylisuurilla pienryhmillä sekä joidenkin oppilaiden siirtoa pienryhmään joudutaan tästä syystä lykkäämään.

Oppilaanohjaajan työ painottuu luokkamuotoiseen ohjaukseen, TET- ja yhteishakuasioiden hoitamiseen sekä oppilashuoltoryhmän toimintaan. Henkilökohtaista ohjausta on annettu pääsääntöisesti vain 9 – luokkalaisten urasuunnittelun tukemiseen. Oppilaanohjaaja ei ole keskustellut henkilökohtaisesti uusien oppilaiden kanssa eikä myöskään ole pystynyt tukemaan henkilökohtaisesti kaikkia toiselle asteelle siirtyviä oppilaita. Oppilaat tulevat oppilaanohjaajan luokse kutsusta. Tiedottamista oppilaille sekä huoltajille toteutetaan myös internetin kautta oppilaanohjaajan ohjaussivuston avulla. Tilanne on muuttunut kuluvan lukuvuoden alusta, koska koulumme sai päätoimisen oppilaanohjaajan lukuvuodeksi 2007 - 2008. Tarve tähän on jatkossakin.

Salmen koululla on kaksi oppilashuollon kokoontuvaa ryhmää, kerran viikossa kokoontuva koulun sisäinen oppilashuoltoryhmä SOHVI sekä kerran kuukaudessa kokoontuva iso oppilashuoltoryhmä OHR. SOHVI:ssa ovat mukana rehtori, erityisopettaja, terveydenhoitaja ja oppilaanohjaaja. Käsiteltävät asiat tulevat tämän ryhmän jäsenten oman pohdinnan sekä yleisen keskustelun kautta tietoisuuteen tulevien asioiden perusteella. Kuluvan lukuvuoden aikana ryhmän toimintaa on alettu kehittämään. Ryhmän toiminnan haasteina ovat olleet yhteisen sopivan ajan löytäminen ja käsiteltävien asioiden runsaus. Myös ajanpuute ja sitä kautta esimerkiksi yksittäisen oppilaan asioiden hoitamisen tehokkuus ovat olleet lisähaasteina.

Moniammatillinen, iso oppilashuoltoryhmä OHR kokoontuu kerran kuukaudessa. Ryhmässä mukana ovat koulun sisäisen oppilashuoltoryhmän lisäksi perheneuvolan ja sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijät, psykologi ja erityisnuorisotyöntekijä. Käsiteltävät asiat tulevat pääsääntöisesti koulun taholta SOHVI:n kautta. Kuluvan lukuvuoden aikana ryhmän toimintaa on alettu kehittämään käsiteltävien asioiden ennakkotiedottamisella ja luokanvalvojen mukaan ottamisella.

Molemmissa palavereissa käsiteltävät asiat dokumentoitiin aikaisemmin omiin lomakkeisiin. Edellisen lukuvuoden aikana kirjaaminen on hakenut uutta muotoa ja tapaa. Luokanvalvojen ja vanhempien osallistuminen oppilashuoltoryhmiin ei ole säännöllistä. Lisäksi tarvittaessa pidetään palavereita oppilaan, huoltajien, luokanvalvojan ja SOHVI:n toimijoiden kanssa oppilaan asioiden tukemiseksi ja korjaamiseksi. Ryhmän kokoonpano vaihtelee käsiteltävän asian perusteella. Näissä palavereissa asiat kirjataan oppilaan ohjaus- ja seurantasuunnitelmalomakkeeseen, jos paikalla on erityisopettaja tai oppilaanohjaaja.

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä toteutetaan asioiden kirjallisina tiedottamisina oppilaiden kautta, vanhempainiltoina, kehityskeskusteluina ja luokanvalvojen yhteydenottoina koteihin. Vanhempainiltoja pidetään jokaisella vuosiluokalla kerran lukuvuodessa sijoitettuna lukuvuoden eri kohtiin. Yhteydenotot koteihin tehdään lähinnä ongelma-asioiden tiimoilta. Vanhempien toiminta näkyy Salmen koululla myös vanhempainyhdistyksen kautta.

Sosiaali- ja terveydenhuollonpalvelut ovat Salmen koulussa hyvin saatavilla. Terveystarkastaja on tavattavissa säännöllisesti. Vuosittaiset terveystarkastuksien ja fyysisen terveydenhuollon lisäksi hän on myös tukemassa oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Myös perheneuvolan palvelut ovat hyvin koulun oppilaiden käytettävissä. Tämä näyttää siltä, että oppilaat käyttävät näitä palveluja omaehtoisesti ja aktiivisesti.

2 KOULUN TARJOAMAT TUKITOIMENPITEET JA YKSILÖLLISET OHJAUSTARPEET

2.1 Nuoren yksilölliset ohjaustarpeet

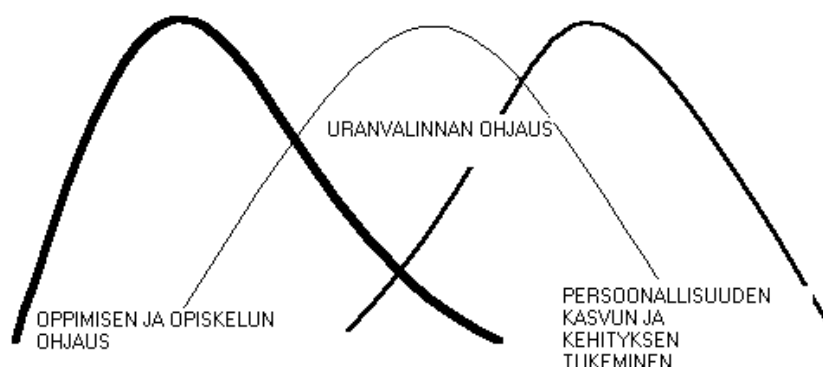
Lapsen ja nuoren hyvinvointi heijastaa kasvu ympäristöjen, siis perheen, päivähoiton ja koulun, kykyä huolehtia kasvavan tarpeista kasvaa ja kehittyä terveeksi yksilöksi. Mikäli kasvu ympäristö voi huonosti ja epäonnistuu tässä tehtävässään, terve lapsi alkaa oireilla. Tällöin tarvitaan tukitoimia ja palvelutahoja huolehtimaan lapsen edusta. Tilus (2004, 54) siteeraa Rimpelän tutkimusta, jonka mukaan kansainvälisesti verrattuna suomalainen perhe voi keskimääräisesti paremmin kuin useassa muussa maassa. Lasten ja nuorten hyvinvointi on parantunut sotien jälkeen aina 1990 – luvulle asti. Tilanne muuttui sen jälkeen, esimerkiksi lastensuojelutapaukset ja erityisopetuksen tarve lisääntyivät voimakkaasti. Rimpelän mukaan 10 – 20 % lapsista voi entistä huonommin ja 80 – 90 % entistä paremmin. Huonosti voivien ja hyvinvoivien välinen polarisaatio on voimistunut. Palvelujen lisäämisestä huolimatta apua ja tukitoimia ei ole tutkimusten mukaan tarvetta vastaavaa määrää. Voimavarojen jatkuva lisääminen ei ole enää ratkaisun avain. Huomio tulee kohdistaa toimintatapoihin eli siihen, mitä ja miten asiat tehdään. (Tilus 2004, 54 – 55.)

Kaikki oppilaat tarvitsevat ohjausta koulupoluillaan etenemisessä. Kuten Lerkkanen & Virtanen (2005, 35) siteeraavat Dunderfeltia, jonka mukaan koulun alkaminen on lapselle suuri muutos elämässä. Fyysinen uusi ympäristö uusilla sosiaalisilla suhteilla asettaa lapselle uusia sopeutumisvaatimuksia. Lapsi on fyysisesti ja henkisesti valmis oppimaan uusia taitoja, mutta hän tarvitsee samalla paljon tukea, kannustusta ja opettajan ohjausta työskentely- ja sosiaalisten taitojensa harjoittelemisessa. Alakoululainen harjoittelee aikuisen

ohjauksella ja tuella myös tavoitteiden asettamista ja valintojen tekemistä. Näillä kaikilla sekä ahkeruuden ja pystyvyyden kehitystehtävien lisäksi luodaan pohja työhön suhtautumiselle. Lapsi rakentaa kuvaa itsestään myös koulukokemusten kautta – arvosta ihmisenä ja mahdollisuuksista tavoitteiden saavuttamiseen tulevaisuudessa.

Nuoruusaika koostuu lukuisista roolimutoksista sekä ihmissuhde-, identiteetti- ja ideologiakriisin ratkaisuiden kehityksistä. Nuori tavoittelee itsenäisyyttä ja taistelee riippuvuuden kanssa. Lerkkanen & Virtanen (2005, 36) siteeraavat lisäksi Aittolaa, jonka mukaan koulutusjärjestelmän ongelma on se, että se ei anna nuorille valmiuksia yhteiskunnassa toimimiseen, vaan pyrkii varustamaan nuoret pääosin rutiininomaisilla tiedoilla ja käyttäytymisvalmiuksilla. Nuoret oppivat yhä enemmän asioita koulun ulkopuolisissa oppimisympäristöissä. Niille on tyypillistä kouluoppimisen sijaan, että ne liittyvät arkielämään, sosiaalisiin suhteisiin, verkostoihin ja vaihtuviin toimintaympäristöihin. Tästä johtuen valmiiden ajatus- ja toimintamallien opettaminen saattaa muodostua uusien asioiden ja toimintatapojen omaksumista haittaavaksi tekijäksi. Nuori tarvitsee elämänvaiheessaan opiskelun ja oppimisen ohjausta, joka auttaa häntä yhdistelemään asioita kokonaisuuksiksi ja muodostamaan tietojärjestelmän, jota myöhemmissä opinnoissa ja työelämässä tarvitaan. Lisäksi nuoren tulee olla muutakin kuin ohjauksen kohde. Hänen tulee olla aktiivinen toimija, jonka sitoutumista opiskeluun, ohjaukseen ja päätöksentekoon ohjataan. (Lerkkanen, J. & Virtanen, R. 2005, 35 – 36.)

Nuorten ohjaus voidaan jakaa persoonallisuuden kasvun ja kehityksen tukemiseen, oppimisen sekä ammatillisen suuntautumisen ohjaukseen (kuvio 1). Nämä ohjauksen alueet eivät ole erillisiä asioita, vaan ne liittyvät toisiinsa ja leikkaavat toisiaan. Ohjaustarpeet vaihtelevat yksilöittäin ja opiskelupolun eri vaiheissa, joten tätä tarvetta on arvioitava. Syrjäytymiskehityksen vaaran vuoksi ohjaustarpeiden arviointi ja ohjauspalvelut tulisi suunnata niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Haasteena voi olla se, että ohjaukseen hakeutuvat ovat niitä nuoria, jotka eivät kuulu tähän ryhmään. (Lerkkanen 2006.)

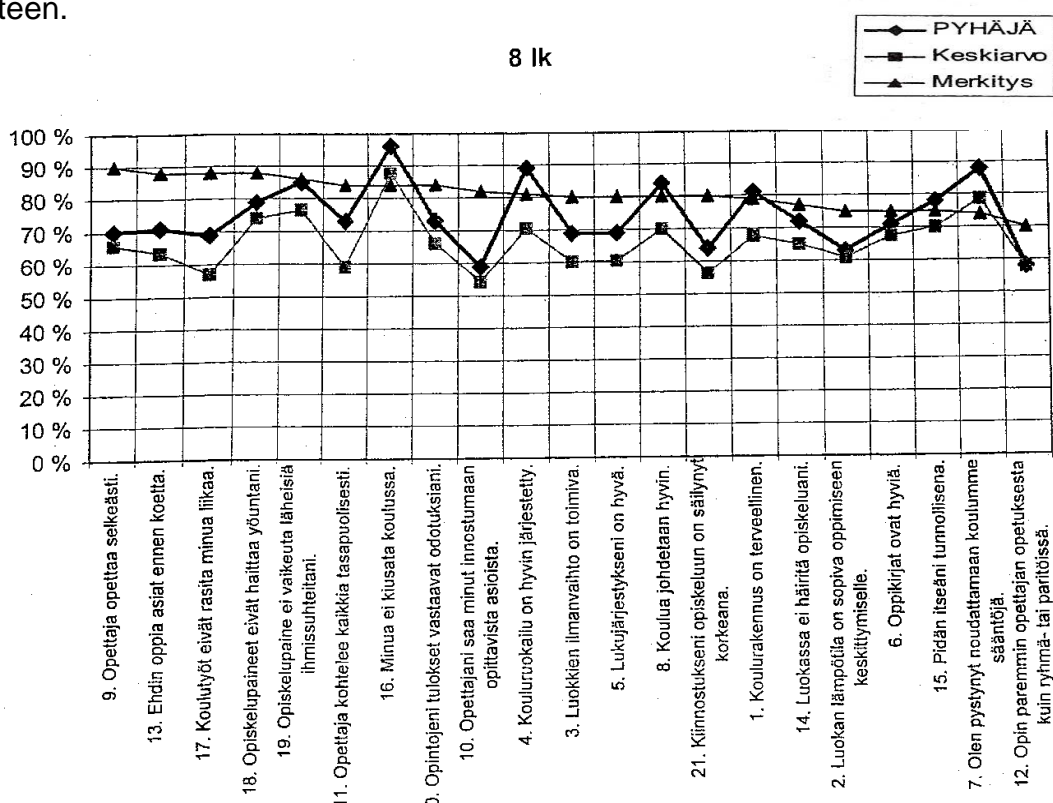
KUVIO 1. Ohjauksen tehtävät opetussuunnitelmassa (Lerikkanen 2006).

Vuoden 2005 kouluterveyskyselyjen valtakunnalliset tulokset koulutyön osalta tuovat esille peruskoulun 8- ja 9- luokkalaisten ohjaustarpeita, joihin koko koulun henkilökunta voi yhdessä vaikuttaa mm. kehittämällä ohjaus- ja oppilashuoltotyötä. Joka kymmenes koki jäävänsä ilman apua koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvissä asioissa. Noin 30 % koki, ettei tullut kuulluksi koulussa, lähes 40 % kärsi opiskeluvaikeuksista ja reilut 10 % ei saanut apua koulunkäyntiin ja opiskeluun. Pohjois-Pohjanmaan vastaavat luvut noudattavat likimain koko maan tuloksia. Merkittävää tässä tutkimuksessa oli myös nuorten terveydellisen oireilevuuden lisääntyminen. Esimerkiksi lähes päivittäin koettu väsymys kaksinkertaistui, joka yllätti myös tutkijat. Nukkumaanmenoajat ovat pysyneet ajanjaksolla lähes samassa, joten kyseessä voi olla koulu-uupumus. (Luopa, P., Räsänen, M., Puusniekka, R., Jokela, J. & Sinkkonen, A., 2005,16 – 17, 34 – 38, 44.)

Syksyllä 2006 valmistuneessa Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelijoiden opinnäytetyössä selvitettiin nuorten syrjäytymistä ja sen ennaltaehkäisyä viidessä Pohjois-Pohjanmaan peruskoulussa. Tähän kyselytutkimukseen oli otettu mukaan myös Pyhäjärven 8. luokkalaiset sekä heidän parissaan työskentelevät koulun oppilashuoltoryhmien jäsenet. Tutkimuksen yhtenä tärkeimpänä tavoitteena oli tuen saamisen kartoittaminen nuoren ja oppilashuoltoryhmän jäsenten näkökulmista. Tämän tutkimuksen mukaan oppilashuoltoryhmän jäsenistä 32 %:n mielestä koulu tarjoaa nuorille tarvittaessa tukea ja 56 %:n mielestä oppilaat saavat tukea melko paljon. Sen sijaan nuorista 18 % kokee koulun tarjoaman tuen vähäiseksi ja yli 6 % oli sitä mieltä, etteivät he saa koululta tukea sitä tarvittaessa. Lisäksi tämän tutkimuk-

sen mukaan vain reilu 3 % oli vastannut koulun tarjoaman tuen olevan hyvää. (Leppälä, K. & Liuska, H. 2006, 24 – 25, 36 – 54, 74 – 80.)

Kouluviihtyvyys on myös nuoren näkökulmasta tärkeä asia. PISA - tutkimuksen mukaan suomalaiset nuoret ovat kärkipäässä kouluissa viihtymättömyyden suhteen. Samat asiat näkyvät myös vuonna 2006 tehdyssä Nivala - Haapajärven ja Ylivieskan seutukuntien kunnille tehdyssä koulutyön arvioinneissa. Sorvojan (2006) mukaan kyselyn tuloksista pitäisi olla hyötyä mietittäessä koulutoimen painopisteitä ja yksittäisten koulujen kehityskohteita tulevaisuuteen.

KUVIO 2. 8 – luokkalaisille kouluviihtyvyyden kannalta merkittävät asiat. (Sorvoja 2006).

Salmen koulun tulos poikkeaa kokonaisuutena keskiarvosta. Hyvät tilat, hyvä johtaminen ja järjestelyt sekä opettajien tasapuolinen suhtautuminen ovat kehityksen kärkinä. Sen sijaan suuri yleisongelma on opetuksen selkeys ja innostavuus, jotka vetävät Sorvojan mukaan opiskelufiilinkiä alas. Tämä on näkyvissä myös muiden koulujen tuloksissa. Koettu koulutyön rasittavuus ei ole tämän kyselyn mukaan haitannut merkittävästi yöhunta eikä vaikeuttanut läheisiin ihmissuhteisiin. Kiinnostus koulutyötä kohtaan on huolestuttavan alhainen

vaikka nuoret kokevat sen merkittävänä asiana. Sorvojan mukaan merkittävyyttä voi käyttää tavoitetasona. Mitä suurempi merkittävyys, sitä parempi pitäisi tuloksenkin olla. (Sorvoja 2006.)

2.2 Koulu tukemassa nuorta

Nuoren kasvatustehtävä kuuluu ensisijaisesti kodille. Koululla on sekä kasvatusta että opetustehtävä. Perusopetuslain 2 § mukaan opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. Yhteisvastuullisen kasvatuksen tavoitteena on edistää nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja hyvinvointia koulussa (Opetushallitus 2004, 20).

Perusopetuksen opetussuunnitelma 2004 jakaa tukitoimet opiskelun yleiseen ja erityiseen tukeen. Tämä on kuvattu myös Pyhäjärven kaupungin opetussuunnitelmassa. Niissä todetaan, että oppilasta autetaan oppimisvaikeuksissa eri tukimuodoin. Keskeistä siinä on varhainen oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja tukitoimien aloittaminen. Opiskelun yleinen tuki suunnataan kaikille oppilaille tasapuolisesti. Tähän tukeen kuuluvat kodin ja koulun välinen yhteistyö, oppimissuunnitelman käyttäminen, opiskelun ohjaus, tukiopetus, oppilashuolto ja kerhotoiminta. (Pyhäjärven kaupunki 2005, 5 - 7; Opetushallitus 2004, 20 – 26.)

Opiskelun yleinen tuki

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 velvoittavat kehittämään erilaisia kodin ja koulun välisiä vuoropuhelua tukevia yhteistyömuotoja koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä kouluasteelta toiselle tai muissa siirtymävaiheissa. Tämä yhteistyö tulee määritellä opetussuunnitelmassa yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveyshuollon toimeenpanoon kuuluvien tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Yhteistyö tulee järjestää siten, että oppilashuollon ja moniammatillisen yhteistyöverkoston avulla oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia voidaan tukea. Huoltajien osallisuus kouluun liit-

tyvissä asioissa edellyttää opettajien aktiivista aloitetta yhteistyössä sekä keskustelua ja tiedottamista huoltajien, opettajan ja oppilaan oikeuksista ja velvollisuuksista. Yhteistyön lähtökohtana on eri osapuolien kunnioitus, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Yhteistyö korostuu valintatilanteissa ja koulutuksen nivelvaiheissa sekä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opintojen tukemisessa. (Pyhäjärven kaupunki 2005, 7; Opetushallitus, 2004, 20.)

Oppimissuunnitelma on pedagoginen apuväline, johon kirjataan oppilaan opinto-ohjelma ja hänen opiskelussaan erityisesti huomioitavat seikat. Sen avulla oppilaan opiskelua voidaan suunnitella, eriyttää, seurata systemaattisesti ja varmistaa hänelle parhaat mahdollisuudet oppia ja edetä opinnoissaan. Tarkoituksena on, että oppilas oppii ottamaan yhä enemmän vastuuta opiskelustaan, sitoutuu siihen ja saa oppimiseensa enemmän tavoitteellisuutta. Lisäksi sen avulla annetaan huoltajalle tietoa, jotta hän voisi entistä paremmin tukea oppilasta tämän opiskelussa. Oppimissuunnitelma voidaan laatia kaikille oppilaille. Erityisopetukseen otetuille tai siirretyille oppilaille laadittu HOJKS korvaa oppimissuunnitelman. (Opetushallitus 2004, 20 – 21.)

Tukiopetus on eriyttämisen muoto, jolle on ominaista yksilölliset tehtävät, yksilöllinen ajankäyttö ja ohjaus. Toimenpiteisiin ryhdytään heti kun oppimisvaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi jälkeen opinnoissaan. Ennen kuin oppilaan menestyminen arvioidaan heikoksi, tulee hänellä olla mahdollisuus tukiopetukseen. Aloitteen tukiopetuksen antamisesta tekee ensisijaisesti opettaja. Opetushallituksen internet-sivun mukaan tukiopetusta tarjoaa yleensä luokan- tai aineenopettaja. Tukiopetusta tulee järjestää niin usein ja niin laajasti kuin oppilaan koulumenestyksen kannalta on tarkoituksenmukaista. (Pyhäjärven kaupunki 2005, 5 - 7; Opetushallitus 2004, 20 – 26; Opetushallitus.)

Oppilashuoltoon kuuluu oppilaiden oppimisen perusedellytyksistä, fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtiminen. Oppilashuolto edistää nuorten oppimista sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä. Tavoitteena on oppimisen esteiden, oppimisvaikeuksien sekä koulunkäyntiin liittyvien muiden ongelmien ehkäiseminen, tunnistaminen, lieventäminen ja poistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oppilashuolto kuuluu kaikille koulu-yhteisössä työskenteleville sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville viran-

omaisille. Tätä työtä tehdään hyvässä yhteistyössä kotien kanssa. (Pyhäjärven kaupunki 2005, 8; Opetushallitus 2004, 22.)

Opiskelun erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, jotka ovat tilapäisesti jääneet jälkeen opinnoissaan ja joiden kehityksen, kasvun ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet vamman, sairauden tai toimintavajavuuden vuoksi. Lisäksi tukea annetaan niille, jotka tarvitsevat psyykkistä tai sosiaalista tukea kasvulleen tai, joilla on opetuksen ja oppilashuollon asiantuntijoiden sekä huoltajien mukaan kehityksessään oppimiseen liittyviä riskitekijöitä. Erityistä tukea tarvitseva oppilas opiskelee ensisijaisesti oman lähikoulunsa normaalikokoisessa oppilasryhmässä, jossa hänelle pyritään antamaan erityisten oppimiseen liittyvien tarpeiden mukaista opetusta ja tukea. (Opetushallitus 2004, 26; Opetushallitus.)

Oppilaalle annetaan osa-aikaista erityisopetusta, mikäli tukiopetus ei yksin riitä. Osa-aikaista erityisopetusta antaa laaja-alainen erityisopettaja. Tätä tukea annetaan suunnitellusti muun opetuksen yhteydessä tai ohessa. Oppilaalle voidaan tarvittaessa laatia oppimissuunnitelma. Jos oppilas ei tukitoimista huolimatta saavuta yleisen oppimäärän mukaisia tavoitteita voidaan oppimäärä yksilöllistää. Yksilöllistäminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta. Yksilöllistäminen edellyttää erityisopetuspäätöstä ja yksilöllistäminen määritellään HOJKSissa. Jos oppilaalle ei voida antaa opetusta muuten, tulee oppilas ottaa tai siirtää erityisopetukseen. Tällöin opetuksen järjestäminen ja tukipalvelut määritellään henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa myös heille. (Pyhäjärven kaupunki 2005, 8 -9; Opetushallitus 2004, 26 – 27.)

Päätös erityisopetukseen ottamisesta tai siirtämisestä tehdään, kun oppilaalle ei vammaisuuden, sairauden, kehityksen viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun siihen verrattavan syyn vuoksi voida antaa opetusta muuten (POL 17§). Lähtökohtana on se, että opiskelussaan tukea tarvitsevaa oppilasta tulee koululla auttaa kaikin käytettävissä olevin keinoin (eriyttäminen, tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus). Mikäli oppilaan edistymistä opinnois-

saan ei pystytä tukemaan riittävästi mainituin keinoin, tehdään erityisopetus päätös. Tämä päätös ei ole päätös opiskelupaikasta, vaan siitä, että oppilas tarvitsee opiskelussaan lisätukea. Opetuksen järjestäjän tulee kohdistaa riittävä tuki heidän tarkoituksenmukaisen opetuksen toteuttamiseen, todetaan opetushallituksen internetsivuilla. (Opetushallitus.)

Erityisopetuksen ryhmäkoosta on säädetty perusopetusasetuksen 2 §: ssä. Yhdeksänvuotisen oppivelvollisuuden mukaan opiskelevien erityisopetuksen oppilasryhmän koko voi olla enintään 10 oppilasta. Tämä voidaan ylittää, jos se on oppilaiden edellytysten tai opetuksessa käytettävän työskentelytavan takia perusteltua. Kyseinen järjestely ei saa vaarantaa opetuksen tavoitteiden saavuttamista. Pidentetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden enimmäisryhmäkoko on pääsääntöisesti enintään kahdeksan oppilasta, mutta vaikeimmin kehitysvammaisten ryhmän oppilasmäärä on kuusi. Kun pidentettyyn oppivelvollisuuteen kuuluva oppilas opiskelee muun opetuksen yhteydessä integroituina, saa oppilasmäärä olla maksimissaan yhteensä 20 oppilasta. (Opetushallitus.)

Tehostettu ohjaus

Pirttiniemi (2005) käyttää myös tehostetun ohjauksen käsitettä. Tehostetussa ohjauksessa tuetaan oppilasta laajasti eri muodoin. Ohjaustoiminnassa tarvitaan pitkäjänteistä suhtautumista nuorten ongelmiin. Tämä heijastaa välittämistä, rakentaa oppilaan uskoa itseensä ja kypsyttää motivaatiota oman tulevaisuuden rakentamiseen. Tutkimuksen mukaan syrjäytymisvaarassa olevien oppilaiden painotetaan tarvitsevan elämänhallinnan taitoja sekä motivointia ja keskusteluapua tietopainotteisen opetuksen rinnalla. (Pirttiniemi 2005, 25.)

Pirttiniemen (2005) mukaan peruskoulun vaikuttavuuden kannalta on olennaista se, miten onnistutaan niiden oppilaiden kanssa, joiden taustat ovat muita ongelmallisemmat ja jotka ovat todennäköisesti syrjäytymässä peruskoulun jälkeisestä koulutuksesta. Perinteinen ratkaisu, eli siirtää oppimisvaikeuksista kärsivät erityisopetuksen ongelmaksi, ei enää toimi, sillä koko ikäluokka on vaihtelevine ongelmineen yhä enemmän jokaisen opettajan arkipäivää. Nuori tulisi saada sitoutumaan ja motivoitumaan omaan opiskeluunsa. Tutkimuksen mukaan mm. etäisen opettajan rooli, joka liittyy vain tiettyyn op-

piaineeseen sekä yksipuoliset opetusmenetelmät, haittaavat tätä. Heikoimmin selviytyvien oppilaiden kannalta peruskoulun käytännöt eivät ole kovin motivoivia. Huonoista koulusaavutuksista ja aikaisemmista elämäkokemuksista johtuva heikko itsetunto on yleinen syy, jonka vuoksi osa nuorista ei pärjää koulussa. Puutteet perustiedoissa ja – taidoissa ovat pääasiallisia syitä jatkokoulutuksen keskeyttämisessä sekä jäädessä ilman peruskoulun jälkeistä opiskelupaikkaa. (Pirttiniemi 2005, 33 – 35, 66 - 67.)

Uudenlainen näkökulma nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen lähtee ohjauksen olennaisesta muutoksesta, jossa ohjausajattelua muutetaan nuorten osallisuutta tukevaksi. Tällöin nuori ei ole ohjauksen kohde, vaan aktiivinen toimija. Hän asettaa itselleen tavoitteita, arvioi saavuttamaansa ja omaksuu vähitellen yhä laajenevan kyvyn suunnitella elämänvalintojaan. Tavoitteena on opiskelijoiden kokemus voimaantumisesta ja kyvystä yhä paremmin suunnitella omaa elämäänsä. Näin oltaisiin enempi kiinnostuneita ohjauksen työtteen kehittämistä siten, että se lisäisi opiskelijoiden osuutta ja asemaa ohjausprosessissa - ei syrjäytymisen ehkäisemisen palveluiden kehittämistä. (Lerkkanen, J. & Virtanen, R. 2005, 40.)

Ohjauksen suunnittelun näkökulmasta on tärkeää kehittää ohjauksen arviointijärjestelmiä siten, että ne herkemmin ja varhaisemmassa vaiheessa antavat merkkejä syrjäytymisvaarasta. Ohjaustyön kehittämiseen ei pelkästään opinto-ohjaajan voimavarat riitä vaan työhön tarvitaan valmiuksia oppilaitoksen koko henkilökunnalta. Oppimisen ja opintojen ongelmia on pyritty ratkaisemaan opintojen aloitusvaiheen ohjausta kehittämällä. Kuitenkin tärkeää olisi kiinnittää entistä enempi huomiota opintojen aikaiseen seurantaan. Psykososiaalisen tuen tarjoamisessa verkostoyhteistyö tuo tuloksia, joten yhteistyömallien kehittäminen on opinto-ohjaajien arkipäivää. Koulutus- ja uravalinnan ohjauksen tulee entistä paremmin tunnistaa erilaisten opiskelijoiden ohjaustarpeet. Erityisesti opinto-ohjaajien tulee huomioida ne opiskelijat, joiden elämänsuunnittelussa on nähtävissä vain vähän mahdollisuuksia. Osallisuuden lisäämiseksi oppilaitoksissa tarvitaan kykyä syrjäytymisriskien heikkojen signaalien havaitsemiseen ja aikaisempaa parempaa kykyä ennalta ehkäisevään työhön. (Lerkkanen ym. 2005, 41.)

Ohjaus on vuorovaikutteinen prosessi, jonka aikana ohjattavaa ohjataan itse löytämään ratkaisunsa ja viemään omaa ajattelua eteenpäin. Opinto-ohjaus tukee opiskelijaa todellisuutensa ja tulevaisuutensa jäsentämisessä siten, että opiskelija kokee ohjausprosessin aikana voimaantumista. Ohjauksen tarkoituksena on hyvinvoinnin lisääminen yksilön, elinkeinoelämän sekä koko yhteiskunnan tasolla. (Lerikkanen, 2006.)

Oppilashuoltotyössä huomioitavaa

Oppilashuoltotyö tarvitsee moniammatillista ja verkostomaista yhteistyötä. Arjen tasolla tämän työn haasteina usein on salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Perusopetuslain 40 §:n mukaan opetuksen järjestämistä vastaavat henkilöt eivät saa luvattomasti sivulliselle ilmaista, mitä he ovat koulutukseen liittyviä tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Sen sijaan edellä mainitut henkilöt ja kouluterveydenhuollosta ja muusta oppilashuollosta vastaavat henkilöt saavat antaa toisilleen sekä koulutuksesta vastaaville viranomaisille opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot (POL 40 §). Salassapitovelvollisuus on voimassa myös saman oppilaitoksen sisällä siten, että vain ne henkilöt, jotka tehtävissään tarvitset salassa pidettäviä tietoja, voivat saada ne. Toisaalta, jos koulutoimen palveluksessa oleva henkilö saa virkaa tai tointa hoitaessaan tietää ilmeisestä perhe- tai yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta, hänen pitää lastensuojelulain mukaan ilmoittaa siitä viipymättä sosiaalilautakunnalle. (Vehkamäki & Tamminen-Dahlman 2004, 20, 27 – 28.)

Oppilashuoltoa koskevat asiakirjat sekä oppilashuoltoryhmän työskentelystä tehdyt kirjaukset ovat salassa pidettäviä. Kunnasta toiseen tai koulumuodosta toiseen samassakin kunnassa siirtyvältä oppilaalta on saatava lupa antaa salassa pidettävät tiedot uuteen oppilaitokseen. Salassa pidettävien tietojen siirtäminen saman kunnan saman koulutusmuodon sisällä toiseen kouluun on sallittua, jos se on välttämätön opetuksen asianmukaiseksi järjestämiseksi. Salassa pidettävistä asiakirjoista voidaan antaa tietyissä tapauksissa tietoa oppilaitoksen ulkopuolisille. Käytännössä moni pulmatilanne ratkeaa hankkimalla tiedoissa esiintyvältä henkilöltä kirjallinen ja yksilöity lupa salassa pi-

dettävien tietojen antamisesta. Henkilöä tai henkilökohtaista etua tai oikeutta koskevissa asioissa suostumuksen voi antaa 15-vuotias itse tai hänen huoltajansa. Alle 15-vuotiaan tiedoista suostumuksen voi antaa vain huoltaja, ellei muussa laissa ole asiaan liittyviä säädöksi. (Mts, 28 - 29.)

2.3 Ohjauksellisen työn ja erilaisten tukitoimien tarpeen arviointi ja niiden kohdentaminen Salmen koulussa

Salmen koulussa tehdään kunnan sisällä alakoulujen ja yläkoulun nivelvaiheen ohjaustyötä useimpien luokanopettajien ja erityisopettajien sekä koulun sisäisen oppilashuoltoryhmän kanssa. Näissä palaverissa kartoitetaan uusien oppilaiden opiskelun ja muun tuen tarve. Samalla nämä tiedot toimivat myös luokkasijoittelun taustatietoina. Luokkasijoittelut tehdään yhdessä isompien alakoulujen luokanopettajien kanssa. Oppilaiden toiveita huomioidaan vaihtelevasti. Siirtotiedot käydään läpi myös luokanvalvojen kanssa myöhemmin keväällä. Lisäksi erityisopettajat pitävät keskinäisen palaverin.

Muualta kuntaan muuttavan tai koulusta lähtevän oppilaan opetuksen järjestämistä varten tarvittavien tietojen käsittelyssä ei ole systemaattista toimintamallia. Kouluun tulevan, uuden oppilaan huoltajat ottavat yleensä yhteyttä rehtoriin. Rehtori on tehnyt yleensä oppilaan luokkasijoituksen huoltajilta saatujen tietojen perusteella. Joskus huoltajat ovat olleet aktiivisesti tukemassa opiskelujen järjestelyitä toimittamalla aikaisemmat tutkimustulokset ja tukitoimia koskettavat asiakirjat myös koulun käyttöön. Oppilaan opintokortit siirtyvät koulutoimiston kautta Salmen koululle ajallisesti usein hyvin jälkikäteen. Salmen koulusta poislähtevän oppilaan siirtotietoja ei koota. Tiedot siirtyvät lähinnä opiskeltujen oppisisältöjen kohdalla vaihtelevasti eri henkilöiden kautta, jos vastaanottava oppilaitos pyytää niitä.

Oppilaiden henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat, HOJKS:t, siirtyvät alakouluista laaja-alaiselle erityisopettajalle sekä pienryhmän opettajille. Alakouluissa tehtyjä oppilashuollollisia lomakkeita siirtyy oppilaanohjaajalle vuosittain vaihtelevasti eri kouluilta. Näiden lomakkeiden jatkokäyttö on vaikeaa niiden kirjaamiskäytäntöjen vaihtelevuuden ja suppeiden asiasisältöjen vuoksi.

HOJKS:ia on laadittu yleisopetuksen ryhmissä oleville oppilaille kaupungin uuden opetussuunnitelman laadinnan jälkeen syksystä 2005 alkaen. HOJKS-päivitykset on tehty kehityskeskusteluissa kevätlukukauden alussa. Tässä on ollut mukana oppilaan, huoltajan ja luokanvalvojan lisäksi laaja-alainen erityisopettaja sekä useimmiten myös aineenopettaja. Kokonaan yksilöllistetyn opetussuunnitelman mukaan opiskelevien oppilaiden HOJKS:t laatii pienryhmän opettaja. HOJKS - asioita ei tiedoteta yleisesti eri aineenopettajille.

Yläkoulun aikana ilmenevien huolien ja ongelmien kartoittaminen sekä erilaisten tukitoimien antaminen tehdään hyvin vaihtelevasti. Huolen esilletuominen on pitkälti kiinni aineenopettajien sekä luokanvalvojen aktiivisuudesta. Erityisesti matemaattisten aineiden sekä kielten oppimiseen liittyvät ongelmat tulevat helpommin laaja-alaisen erityisopettajan tietoon. Jos oppilaalla ilmenee jatkuvaa huolenaihetta, asia nousee esille yleensä opettajien välisissä keskusteluissa. Näiden keskustelujen kautta asia siirtyy yleensä jonkin oppilashuoltoryhmän jäsenen kautta koulun sisäiseen oppilashuoltoryhmään, jossa ei ole useinkaan mukana aineenopettajaa, luokanvalvojaa tai huolen esille nostanutta henkilöä. Tarvittaessa päätetään pitää henkilökohtaiset palaverit oppilaan, huoltajan ja SOHVI:n henkilöiden kesken. Tämän jälkeen kerätään aineenopettajilta oppilasta koskevat palautteet. Luokanvalvoja on yleensä yhteydessä kotiin ja sopii palaveriajan. Oppilaan henkilökohtaisissa palavereissa laaditaan kirjallinen oppilaan ohjaus- ja seurantasuunnitelma, jos paikalla on laaja-alainen erityisopettaja tai oppilaanohjaaja.

Laaja-alainen erityisopettaja tekee luki-testit 7. luokan alussa. Hän ilmoittaa näiden testien tulokset luokanvalvojille ja äidinkielen opettajille. Varsinaista luki-opetusta ei anneta yläkoulun aikana. Muita erityisen tuen tarpeen kartoitettavia, koulun sisäisiä testejä ei Salmen koululla tehdä.

Laaja-alainen erityisopettaja antaa tukiopetusta, jos oppilas on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai hänellä on toistuvasti oppimisen ongelmia. Tämän tuen tarve tulee ilmi pääsääntöisesti aineenopettajien sekä kokeen epäonnistumisen kautta. Yksittäiset oppilaan pyytävät tukiopetusta. Lisäksi hän

auttaa opiskelussa heikoimmin menestyviä oppilaita oman viikoittaisen luku-järjestyksensä mukaan.

Jatkuvan tukiopetustarpeen tai käyttäytymisen ongelmien kohdalla harkitaan perheneuvolan psykologin oppimistestiä, opiskelun yksilöllistämistä tietyissä oppiaineissa tai pienryhmäopiskelua. Viime lukuvuoden aikana perheneuvolan psykologi on pyytänyt koululta kirjalliset siirtotiedot ennen testaamista. Testitulokset käydään läpi koululla oppilaan, huoltajan sekä vaihtelevasti eri oppilashuoltoryhmän jäsenten kanssa. Muutamat huoltajat tai oppilaat myös pyytävät pienryhmään pääsyä. Pienryhmäsijoitukset tulevaa lukuvuotta varten katsotaan yleensä keväällä. Sijoittelutyön lähtökohtana on useimmiten toistuva tukiopetustarve ja olemassa olevat resurssit, ei niinkään oppimisen tai käyttäytymisen ongelman taustalla olevan syyn selvittäminen eikä erilaisten tukitoimien monipuolinen hyödyntäminen.

Urasuunnittelun tukemisessa ja auttamisessa käytetään oppilaanohjaajan henkilökohtaista ohjausta sekä mahdollisesti saatavaa ammatinvalinnanpsykologin palvelua. Tämä ohjaustarve kartoitetaan koehaun yhteydessä. Ammatinvalintapsykologin luokse pääsee vuosittain vain muutama oppilas. Tämän lisäksi voidaan järjestää oppilaille henkilökohtaisia tutustumiskäyntejä toisen asteen oppilaitoksiin oman paikkakunnan ulkopuolelle. Oppilaanohjaaja on tarvittaessa myös mukana erityisopetukseen kokonaan otettujen tai siirrettyjen oppilaiden HOJKS - palaverissa jatko-opiskeluun liittyvien asioiden tiimoilta.

Oppilaan siirtyessä toiselle asteelle nivelvaiheyhteistyötä tehdään muutamien ammatillisen oppilaitosten kanssa. Erityisopetukseen kokonaan otettujen tai siirrettyjen oppilaiden kohdalla siirtotiedot menevät lähinnä koulutuskokeilujen tai joustavan valinnan hakulomakkeessa. Varsinaisia siirtohojks:ia ei laadita.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kuvata, selventää sekä kehittää Salmen koulun ohjaustoimintaa. Hankkeessa selvitettiin ohjaustyöhön osallistuvien henkilöiden ohjauksellista ajattelua sekä heidän ohjauksen haasteita ja kehittämisehdotuksia. Samalla kartoitettiin oppilaiden sekä heidän huoltajiensa käsitteitä nuorten erilaisista ohjaustarpeista. Lisäksi hankkeessa selvitetään sitä, miten tällä hetkellä ohjaustarpeisiin vastataan.

Hankkeen päämääränä on löytää Salmen koululle soveltuva, systemaattinen toimintamalli, jolla pystytään vastamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa nuorten erilaisiin ohjaustarpeisiin. Tavoitteena on myös se, että jokainen ohjaustyöhön osallistuva henkilö saa tukea omaan ohjaustyöhönsä sekä löytäisi uutta näkökulmaa omaan ohjaukselliseen ajatteluunsa. Kehittämishankkeen tuloksia tullaan hyödyntämään Salmen koulun ohjaustyön kehittämisessä.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Tämän kehittämishankkeen aineisto perustui laadulliseen aineistoon. Tutkimusaineiston muodostivat kyselyt (liitteet 1 – 4), jotka olivat kohdennettu neljälle eri henkilöryhmälle. Kaikkien kyselyiden kysymykset oli laadittu avoimina, jotta kysymykset eivät olisi rajanneet vastauksia tai johdatelleet vastaamista. Tavoitteena kyselyissä oli jokaiselle henkilökohtaisesti merkittävien asioiden esiintuominen. Tässä kehittämishankkeessa nostetaan esille negatiiviset huolimerkinnät ja kehittämistoiveet.

Salmen koulun opettajille, oppilashuolto- ja muulle henkilöstölle sekä koulun ulkopuolisen oppilashuoltoryhmän jäsenille (jatkossa ohjaustyöhön osallistuvat) suunnatussa kyselyssä kartoitettiin oppilaiden erilaisia ohjaustarpeita ohjaustyöhön osallistuvien henkilöiden näkökulmasta. Samalla oli tilaisuus tuoda esille omia kehittämisehdotuksiaan. Tämä kysely annettiin 29 henkilölle.

Vastauslomakkeita palautui 16 kappaletta. Vastaajista neljä olivat aineenopettajia ja luokanvalvojia sekä neljä aineenopettajaa, kaksi luokanvalvojaa sekä kuusi muuhun henkilökuntaan kuuluvaa.

Henkilökohtaisen ohjauksen tarpeen kartoittaminen tehtiin 7 – luokkalaisilta oppilaanohjaustunnin aikana. Kyselyssä selvitettiin myös oppilaiden erilaisia ohjaustarpeita. Vapaamuotoinen kysely annettiin kaikille koulussa olleille 7. luokan oppilaille. He saivat vastata kyselyyn lyhyesti ja lähinnä luettelomaisesti. Tämä siksi, että he eivät kokisi vastaamista vaikeaksi. Kirjoitetut asiat käytiin läpi henkilökohtaisen keskustelun yhteydessä. 77 oppilasta osallistui kyselyyn.

9. luokan oppilailta kysyttiin yläkoulun sekä eri nivelvaiheiden ohjauksen toteutusta. Samalla nuoret saivat tuoda esille omia toiveitaan ohjaustyön kehittämiseksi. Kysely annettiin kaikille koulussa olleille oppilaille. Oppilaat vastasivat kyselyyn yhtä aikaa eri oppiaineiden tunneilla ja palauttivat ne suljettavaan kirjekuoreen. Kyselyn palautti 69 oppilasta.

Tulevien 7 - luokkalaisten huoltajien kyselyssä kartoitettiin erityisesti nivelvaiheeseen liittyviä ohjaustarpeita. Tämä kysely lähetettiin koteihin luokanopettajien kautta 96:lle huoltajalle. Kyselyjä palautui suljetussa kirjekuoressa luokanopettajien kautta 86 kappaletta.

Kyselylomakkeita palautui yhteensä 248 kappaletta. 23 henkilöä ei osallistunut näihin neljään kyselyyn sekä 57 henkilöä palautti kyselyn tyhjänä. Tyhjät ja palautumattomat lomakkeet laskettiin kyselyyn osallistumattomien ryhmään. Kaikki vastaukset luettiin 2 – 3 kertaa. Jokaisen henkilön yksittäiset huoli-merkinnät ja kehittämistoiveet kirjattiin ylös. Nämä vastaukset jaoteltiin kouluun sekä kotiin ja vapaa-aikaan liittyviin asioihin. Kouluun liittyvät merkinnät jaoteltiin kolmeen ryhmään: opiskeluun, henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen sekä urasuunnitteluun.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kyselyiden kautta selvisi, että jokainen henkilöryhmä, siis oppilaat, huoltajat ja ohjaustyöhön osallistuvat painottavat eri ohjaustarpeita. Lisäksi kaikissa ryhmissä huolien esille tuominen oli yllättävän aktiivista. 9. luokkalaisista reilut 70 % halusi tuoda esille jonkun tai jotkut asiat, jotka kaipaisivat kehittämistä. Noin puolet 7- luokkalaisista sekä 6 - luokkalaisten huoltajista toivat esille ohjaustyöhön liittyviä omia huoliaan tai kehittämisehdotuksiaan. Ohjaustyöhön osallistuvat olivat kaikista innokkaimpia antamaan palautetta tai tuomaan esille eri kehittämistoiveita (taulukko 1). Jatkossa koulun kehittämisessä on hyvä huomioida nykyistä enemmän oppilaiden, huoltajien sekä ohjaustyöhön osallistuvien toiveet ja odotukset sekä heidän aktiivisuutensa siinä työssä.

TAULUKKO 1. Kyselyiden eri henkilöryhmien huolimerkinnät ja kehittämisehdotukset ryhmiteltyinä eri ohjauksen tehtävien mukaan (% huolien kokonaismäärästä).

<u>HUOLEN AIHE</u>	7- luokka- lainen	9 - luokka- lainen	6 - luokka- laisen huoltaja	Ohjaustyö- hön osal- listuvat
Kouluun liittyvät	76	100	100	98
☐ Opiskelu	42	31	18	41
☐ Henkilökohtainen kasvu ja kehitys	34	12	77	47
☐ Urasuuntautuminen	2	57	5	12
Kotiin ja vapaa-aikaa liittyvät	24	0	0	2
Vastaajista huolet tai kehittämistoiveet esille tuoneet	53	74	49	94
OSALLISTUMISPROSENTTI	97	86	90	55

5.1 7 - luokkalaisten ohjaustarpeet

Vastaaajista 31 % oli oppilaita, joilla oli eriasteisia ja eri asioihin liittyviä huolen aiheita, joista oli hyvä keskustella oppilaan kanssa kahdestaan ja tarvittaessa ohjata eteenpäin. Vastauksissa tuli ilmi 17 erilaista asiaa, jotka aiheuttavat huolta oppilaille. Jokaisen kaikki vastaukset kerättiin ja jaoteltiin kouluun sekä kotiin ja vapaa-aikaan liittyviin huolenaiheryhmiin.

Kouluun liittyviä huolenaiheita oli 76 % huolien kokonaismäärästä. Tästä opiskeluun liittyviä huolenaihemerkintöjä oli 42 %. Oppiaineisiin liittyviä asioita tuli ilmi 21 kappaletta. Näistä oppiaineen vaikeus tuli ilmi kymmenessä vastauksessa, neljä koki aineen tai oppitunnin tylsäksi, yksi koki koealueet laajaksi ja vain kaksi toi esille liiallisen kotiläksyjen määrän. Kaksi oppilasta toi samalla esille myös tukitoimien tarpeen. Huonoista opetusmenetelmistä kirjoitti yksi oppilas. Yhden oppilaan huolenaihe liittyi omaan liiketunnollisuuteen. Lisäksi yksi oppilas toi esille oman luki-vaikeuden.

Henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen liittyviä merkintöjä oli 34 % huolien kokonaismäärästä. Oma persoonallisuus, esimerkiksi ujous ja jännitys tuli ilmi viiden oppilaan kohdalla. Kavereiden puutteesta tai niiden liian vähäisestä määrästä kertoi viisi oppilasta. Terveydellinen huoli näkyi kolmen oppilaan vastauksissa. Kolme oppilasta kertoi väsymyksestä tai univaikeuksista sekä yksi oppilas toi kiusaamisen esille.

Kotiin ja vapaa-aikaan liittyvien huolien määrä oli 24 % huolimerkintöjen kokonaismäärästä. Nämä merkinnät ovat henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavia asioita. Kymmenen oppilasta kertoi kotiin liittyvistä huolista, esimerkiksi tiukoista rajoista, sisarusten kiusaamisesta, alkoholiongelmista tai avioeroista. Harrastuksen puutteesta kirjoitti kaksi oppilasta.

Urasuunnitteluun liittyvistä huolista kertoi vain yksi oppilas. Tämä oli hyvin odotettu tulos, sillä kyseessä on vasta seitsemäsluokkalainen. Jatko-opiskeluasiat eivät ole vielä ajankohtaisia.

Henkilökohtaisen kasvuun ja kehitykseen liittyviä huolia oli suhteellisen paljon, yhteensä 58 % huolien kokonaismäärästä. Kyselyn kautta selvisi, että seitsemäsluokkalainen kertoo helposti omista huolenaiheistaan. Tähän haasteeseen pitäisi pystyä vastaamaan jo ennaltaehkäisevän työn tarkoituksessa. Useat huolenaiheet olivat sellaisia, joiden tukemiseksi riittää kuunteleminen ja keskusteleminen nuorta kunnioittavaan ja tasavertaiseen sävyyn. Lisäksi varhaisessa vaiheessa perheneuvolaan ohjaaminen olisi riittävä tukitoimi monen nuoren kohdalla.

Lisäksi kyselystä selvisi, että 13 % seitsemäsluokkalaisista koki jonkun tai jotkut oppiaineet vaikeaksi. Nämä olivat yleensä kielet tai matemaattiset aineet. Kaksi heistä toivoikin jo tässä yhteydessä opiskeluun tukea tai helpotusta. Näihin haasteisiin vastaaminen onnistuisi lähinnä systemaattisella tukiope-
tusjärjestelyillä ja erilaisten testauksien käyttämisellä myös koulun sisällä.

5.2 9 - luokkalaisten ohjaustarpeet

9. luokan oppilaiden vastauksissa nousi selkeimmin esille urasuunnitteluun ja opiskeluun liittyvät ohjaustarpeet. Kaikista huolimerkinnöistä tai kehittämistoiveista 57 % liittyi urasuunnitteluun. Vastaavasti opiskeluun liittyviä huolia oli 31 % sekä henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen liittyviä asioita 12 %. Kyselyssä painotettiin opiskeluun ja nivelvaiheisiin liittyviä asioita, joten vastaajat eivät tuoneet esille kotiin tai vapaa-aikaan liittyviä asioita. Kysymysten asettelussa olisi pitänyt huomioida myös nämä osa-alueet. Toisaalta kyselyn tavoitteena oli erityisesti nivelvaiheiden sekä yläkoulun aikaisten ohjaustarpeiden huomioiminen sekä ohjauksen toteutuminen.

Opiskeluun liittyviä huolimerkintöjä oli 31 % huolien kokonaismäärästä. Näistä palautteista 50 % kohdistui opiskelun tukemisen puutteisiin eli lisäavun tai opetuksen tarpeeseen, yksilöllisempään opetukseen ja tukiopetuksen puutteeseen.

....miinusta myös erityisopetuksesta. Sinne ei ole ikinä päässet kuin tietyt oppilaat, vaikka muillakin menisi huonommin koulussa. Sen takia on kokeet menneet todella huonosti välillä ja se näkyy todistuksen numeroissa. Vaikka on tullut joskus kokeesta 5 niin aina ne "häiriköt", joita yleensäkin opiskelu ei kiinnosta, pääsevät sinne...

.... yksi asia on kuitenkin, mikä koulunkäynnissä harmittaa: erityisopetus. Sinne on niin vaikea päästä. Aina vain ne samat ja vanhat oppilaat, ei koskaan meitä muita, joilla olisi myös jotain vaikeuksia. Sitten kun ei ole päässyt tukiopetukseen, voi olla varma, että kokeessa ei osaa mitään ja numero on sen mukainen..

...tukiopetusta saa vaan harva...

...tukiopetuksessa on se huono puoli, että sinne ei pääse monta ihmistä kerralla, jos vaikka koe olisi mennyt huonosti, niin sinne ei välttämättä pääse...

Lisäksi opiskeluun liittyvistä palautteista 39 % kohdistui opettajaan, hänen luonteeseen, kannustuksen puutteeseen tai huonoon opetustapaan. Omasta laiskuudestaan kertoi vain yksi oppilas ja valinnaisaineiden myöhäisestä tiedottamisesta samoten vain yksi oppilas.

...oppiaineen tunnilla ei opi mitään, koska opettaja käskee kirjoittamaan vihkoon vain sanoja, eikä niitä sitten selitetä. Ja kokeet on tosi vaikeita...ja täytyisi "lukea rivien välistä", niin se ihmetyttää hyvin monia. Joskus tunnilla tuntuu, että turhaan edes yritän opetella näitä asioita kun en niitä kuitenkaan opi, koska koealuekin on aina ihan kamalan pitkä...

...tietyt oppi-aineet tuntuvat vaikeammilta koska opettajat, tai muutamat opettajat eivät osaa opettaa kunnolla, tai mielitelevät osaa oppilaista...

Kaikista huolimerkinnoistä tai kehittämissuhteista kohdistui 12 % eri siirtymävaiheisiin. Näistä ala- ja yläkoulun nivelvaiheen lisäohjaustarpeesta kertoi 5 oppilasta sekä toiselle asteelle siirtymisen huolenaiheista 4 oppilasta. Nämä palautteet ryhmiteltiin henkilökohtaiseen kasvuun ja kehityksen ryhmään.

...yläkouluun tultaessa apua olisi kaivannut enemmän koulun tapojen tietämiseen...

...olin aika sekaisin kun tulin seiskalle, enemmän informaatioita olisi ollut kiva (esim. ysejä vierailmassa kutosluokissa)...

...alakoulusta kun tulin niin olisin kaivannut enemmän tietoa yläasteesta. Mutta kyllä kuuli millaista yläasteella on, mutta ne jutut suurimmaksi osaksi oli pötypuheita. Kaikilla se pelko ja jännitys tietenkin on mutta sitäkin olisi saanut vähemmäksi, jos olisit ker-tonut itse vielä enemmän yläasteesta. Vaikka et varmaan itse-kään tiedä millaisia asioita puhutaan....

...lukioon menemisessä huolestuttavat miten siellä menestyy, ehkä sille huolelle voisi tehdä jotakin...

...toiselle asteelle siirtyessä kaipaisi enemmän opon ohjausta ja tunteja. On vaikea tajuta lähtevänsä pois, tai miten se tapahtuu...

Kaikista kehitettävistä asioista 57 % oli urasuunnitteluun liittyviä. Näistä lähes 38 % liittyi lukio-opiskeluun. 6 oppilasta koki, että ammattikouluista puhutaan tunneilla enempi. Kolme oppilasta toivoi lisää ja syvällisempää lukion järjestämää tiedotusta, esimerkiksi kursseista ja ainevalintakorttien täyttämisestä. Kolme oppilasta toivoi myös enempi tietoa lukion jälkeisistä koulutusmahdollisuuksista. Kaksi oppilasta koki huonona sen, että lukioon ei tutustuttu kuten ammattikouluihin sekä yksi toivoi myös eri paikkakuntien erikoislukioita jatko-opiskeluinfoiltaan.

...jatko-opiskeluasioita käydessä lukioon pyrkiviä voisi huomioida hieman enemmän. Enemmän ohjeita ainevalinnoista, kurssista, ym. ...

...miinusta tulee vain siitä, että emme ole käyneet tutustumassa lukioihin vaan pelkästään ammattikouluihin. Ja tuntuu myös, että tunneilla käsiteltiin enemmän ammattikouluun liittyviä asioita kuin lukioon...

...olisi voitu ammattikoulujen lisäksi tutustua myös johonkin toiseen lukioon...

Muut urasuunnitteluun liittyvät huolimerkinnot koskettivat monia eri asioita. Viisi oppilasta koki yleensäkin tarvitsevansa enempi tietoa eri ammateista tai jatko-opiskelumahdollisuuksista. Neljä oppilasta toivoi lisää tietoa eri ammattikouluista tai vierailuja sinne enempi. Kaksi oppilasta kertoi oppilaanohjaajan tavoittamisen vaikeuden. Lisäksi yksi oppilas toivoi saavansa tietoa opettajan ammatista myös aineenopettajilta. Yksi oppilas kaipasi lisää koulutusoppaan käyttöharjoitusta.

...opo voisi enempi olla paikalla. Joskus on todella vaikea piästä opon juttusille...

...liikaa hakuoppaan tutkiskelua kotona, en minä ainakaan itse katsonut ollenkaan, tuskin muutkaan...

9. luokkalaisten vastauksista oli selvästi näkyvissä oma urasuunnittelu ja siihen liittyvät asiat sekä huolet. Nämä asiat ovat heillä luonnollisesti tässä koh-

taan ajallisesti merkittävimpiä asioita. Siirtyminen toiselle asteelle voi olla nuoren elämässä todella haasteellinen asia. Nuori tarvitsee ohjausta ja tukea niin kodilta kuin koulultakin. Koulutusvaihtoehtojen runsaus ja henkilökohtaisten päätösten tekeminen edellyttää myös riittävää henkilökohtaista ohjausta. Riittävän ohjauksellisen tue saamiseksi SOPO suosittelee 200 oppilaan rajaa yhdelle oppilaanohjaajalle.

Vastauksissa tuli selkeästi esille myös tukitoimien riittämättömyys myös opiskelun osalta. Nuoret toivat ponnekkaasti esille erityis- ja tukiopetuksen puutteet. Käytännössä he tarkoittanevat lähinnä tukiopetusta, jota voi saada Salmen koululla lähinnä laaja-alaisen erityisopettajan kautta. Tällä hetkellä tukiopetusta ei ole ollut nuorten mielestä riittävästi sitä haluaville. Lisäksi he arvioivat myös opettajien osuutta oman opiskelumenestyksen kohdalla. Opiskelumenestys vaikuttaa suoraan jatko-opiskeluun pääsyyn, joten tästä näkökulmasta katsottuna asia on suurimmalle osalle nuorista erityisen tärkeä asia.

Tutkimusten mukaan oppilaiden hyvinvointi koulussa on voimakkaasti yhteydessä mm. ehdotusten ja mielipiteiden kuunteluun, mahdollisuuteen vaikuttaa yllirasittaviin tai haittaaviin tilanteisiin, tukiopetuksen hyvään saatavuuteen ja koulukiusaamisen estämiseen. Työolojen kehittämissuunnitelmissa oppilaiden ehdotukset liittyivät usein opettajan ja oppilaan väliseen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Kouluhyvinvoinnin näkökulmasta on keskeistä tunnistaa ne heikotkin signaalit ja oireet, jotka viestivät ongelmista oppilaan hyvinvoinnissa. Huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista on löydettävissä myös opetussuunnitelman uusien perusteiden tausta-ajattelusta. Perusopetuksen tavoitteena on lasten ja nuorten yksilöllisen identiteetin kehittäminen. Tällöin yksilö oppii käyttämään oikeuksiaan ja vapauksiaan sekä tekemään itsenäisiä arvovalintoja. Yksilöllisyyden rinnalla korostetaan vastuullisuutta ja yhteisöllisyyttä – yksilö elää aina suhteessa yhteisöön. Osallisuus ja kyky vastavuoroisuuteen ovat tärkeä osa hyvinvointia. (Opetusministeriö 2005, 11 – 17.)

Riittävän tuen saaminen ajoissa vaikuttaa selkeästi oppilaiden hyvinvointiin. Tosivat epäonnistumisen kokemukset ja työskentelystä ja käyttäytymisestä saatu kielteinen palaute ovat tutkimusten mukaan ihmisen kehitykseen voimakkaasti vaikuttavia. Lisäksi ne saattavat pysyvästi vaurioittaa itsetuntoa.

Oppimiseen liittyvät myönteiset kokemukset vahvistavat hyvinvointia ja hyvinvointi puolestaan luo edellytyksiä paremmalle oppimiselle. Oppilas tarvitsee paitsi opetusta, myös ohjausta opiskeluun liittyvissä valinnoissaan, opiskelutaidoissaan ja oppimiseen liittyvissä ongelmissaan. (Mts, 19.)

5.3 7 - luokkalaisten huoltajien toiveet nivelvaiheessa

Kysymysten asettelun vuoksi myös huoltajat eivät tuoneet esille kotiin tai vapaa-aikaan liittyviä huolia. Huoltajien vastauksissa opiskeluun liittyviä huolimerkintöjä oli 18 %. Näistä vastauksista 50 % liittyi informaation saamiseen koulusta. Tärkeinä koettiin tietoa mm. ainevalinnoista sekä niiden vaikutuksesta ammatinvalintaan, opettajista, talosta, toimintatavoista ja uusista tulevista asioista. Loput huoltajien yksittäiset vastaukset liittyivät tuntiaktiivisuuden kannustamiseen, heikkoon koulumenestykseen ja läksyjen tekemättä jättämiseen puuttumiseen heti alussa sekä riittävän tukiopetuksen saamiseen. Lisäksi toivottiin oppilaan voimavarakartoitusta ja hyvien opettajien saamiseen erityisesti matemaattisissa aineissa ja kielissä. Lisäksi yksi huoltaja halusi tiedottaa lapsensa lukivaikkeudesta.

...koulujen keväisiin vanhempainiltoihin yläkoulun rehtori / tulevat luokanopettajat voisivat tulla kertomaan...opiskelusta, tavoista jonyt...

...myös aineisiin, joissa lapsi on heikko, toivon että puututtaisiin heti alussa, että hänellä olisi mahdollisuus tukiopetukseen...

...tukiopetusta saisi olla tarpeeksi...

...matematiikka on ollut ...lle aina vaikeaa, ja toivoisin, että sitä seurattaisiin alkuun aika tarkasti jotta tukiopetusmahdollisuus tulisi pian jos tarvetta esiintyy...

...saisi kunnon opettajat mm. matematiikkaan ja kieliin, ettei sen takia putoa kärryiltä ja tulevaisuuden opinnot vaarannu...

Suurin osa eli 77 % vastauksista liittyi oppilaan henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen. Näistä vastauksista 25 % kosketti luokkakaveruutta. Myös huoltajien mukaan kaverit ovat nuorille erityisen tärkeitä ja näin he ovat myös toisiaan tukemassa. Heidän mukaansa kaveri tai useammatkin pitäisi saada olla samassa luokassa. Lisäksi kolme huoltajaa toi esille myös sen, että oppilaalle itselleen pitäisi järjestää tästä asiasta kysely. Vastauksista reilut 16 %

kohdistui kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Huoltajat toivoivat, että koulu olisi mahdollisimman pian yhteydessä kotiin, jos oppilaalla ilmenee ongelmia. Osa toivoi puuttumista jopa turhankin aikaisin. Huoltajat toivoivat myös, että kynnys ottaa yhteyttä molemmin puolin saataisiin alhaiseksi. Näin he kokivat, että kodit voisivat tukea ja auttaa lastaan.

...oppilas voi vaikuttaa siihen, että 2 – 3 parasta kaveria on samalla luokalla...

...kaverikyselyt 6 –luokkalaisille itselleen...

...useita tutustumiskäyntejä...myös vanhemmille...

...opettajien kannustavalla positiivisella asenteella on merkittävä vaikutus. Etenkin hiljaisimmat tarvitsevat positiivista huomiota ja kannustusta...

...”mopojen” kiusaamisesta pitäisi keskustella jo kuudennella luokalla ja sitä yhä edelleen esiintyy ja se on ”sallittua”...

...itsetunto on ihan nollilla...on vuosia jatkunut kiusaaminen...

...mahdolliset kiusaamistapaukset otettava ”syyniin” heti....

...toivon avointa yhteydenottoa vaikka ”liiankin” helposti...niin hyvissä kuin huonoissakin asioissa...

...me vanhempina saisimme tiedon lapsemme mahdollisista pulmista ensimmäisinä ja voimme heti olla tukemassa ja auttamassa häntä...

...yhteistyön tiivistämistä, jotta vanhemmat pysyvät mukana silloinkin kun tulee positiivisia tai negatiivisia asioita esille...

...toivoisin, että koulun alueelta poistuminen kiellettäisiin yläasteikäisiltä kokonaan...kaikilta tasapuolisesti...

...vaikka lapsella on ”huono” perhetausta, lapselle annetaan mahdollisuus aloittaa ilman ennakoasenteita...

Urasuuntautumiseen liittyviä huolia oli 5 % huolien kokonaismäärästä. Näistä kolme kohdistui ainevalintoihin ja yksi urasuunnittelun aloittamiseen jo 7. luokalla.

...tulevat ainevalinnat hirvittää jo nyt (voinko pilata lapseni ammatinvalintatoiveet väärillä ainevalinnoilla jo yläkoulussa)....

Kyselyn kautta selvisi, että huoltajia mietityttää eniten lastensa uusi kouluympäristö, sen uudet toimintatavat, luokkakaverit sekä opetusjärjestelyt. Eniten kehittämistoiveita tuli Salmen koulun lisäinformaation saamisesta sekä kaverien huomioimisesta luokkasijoittelussa. Lisäksi useat huoltajat toivoivat varhaista puuttumista ja tiedottamista koteihin niin positiivisessa kuin negatiivisissakin asioissa. Tämä kaikki ovat hyvin ymmärrettäviä ajatellen lapselle tulevien uusien asioiden määrää. Esimerkiksi koulun vaihto, koulumatkat, uudet oppiaineet, luokkakaverit ja opettajat tuovat monta uutta opeteltavaa asiaa ja kenties joidenkin kohdalla uusia haasteita.

Samoja asioista ovat pohtineet myös Opetushallituksen sekä Suomen Vanhempainliiton koordinoima työryhmä vuosina 2005 – 2006. Toimivalla kodin ja koulun yhteistyöllä on todettu olevan monia positiivisia vaikutuksia. Se vaikuttaa myönteisesti oppilaiden koulumenestykseen, kotitehtävien tekemiseen ja yleiseen koulutuksen arvostamiseen ja siihen asennoitumiseen. Lisäksi hyvällä yhteistyöllä voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä ja helpottaa niiden ratkaisemista. Samalla yhteistyön kautta saadaan tärkeää tietoa lapsen oppimisesta ja kasvusta sekä niiden tukemisen mahdollisuuksista. (Opetushallitus 2007, 13 – 16.)

Erityinen haaste kodin ja koulun yhteistyölle on 6. vuosiluokalta 7. luokalle siirtyminen. Tutkimuksen mukaan kodin ja koulun yhteistyö vähenee vuosiluokilla 7 – 9. Vanhemmat ja koulu siirtyvät etäämmälle toisistaan juuri siinä vaiheessa, johon sijoittuvat myös voimakkaimmat kasvun ja kehityksen vaiheet, ja joka on lapsen jatko-opintojen kannalta ratkaiseva. Yhteistyötä tulisiikin erityisesti vahvistaa ala- ja yläkoulun siirtymävaiheessa sekä perusopetuksen luokilla 7 – 9. Myös muiden muutosvaiheiden, esimerkiksi koulunvaihtojen yhteydessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota kodin ja koulun yhteistyöhön. (Mts, 16 – 18.)

Kodin ja koulun yhteistyö on vuoropuhelua ja yhteistoimintaa. Toiminnan pohjaksi vanhemmat tarvitsevat koulusta monenlaista tietoa. Lisäksi esimerkiksi vanhempainillat ja kehityskeskustelut ovat tärkeitä kohtaamisen hetkiä. Vanhempia kunnioittavaa yhteistyötä on myös se, että koulun henkilöstö ker-

too lapsen koulunkäynnissä ilmenneistä oppimis- ja käyttäytymisongelmista riittävän varhaisessa vaiheessa. (Mts, 22 - 23, 27.)

5.4 Ohjaustyöhön osallistuvien haasteet ja kehittämisehdotukset

Ohjaustyöhön osallistuvien henkilöiden vastauksissa nousi selkeästi esille erilaiset kehittämistoiveet. Vastaajista vain yksi oli asioihin suhteellisen tyytyväinen, muut toivat esille useita ohjaustyön haasteita ja kehittämistoiveita. Opiskeluun kohdistuvia huolimerkintöjä tai kehittämisehdotuksia oli 41 % sekä henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen liittyviä palautteita 47 %. Tähän ryhmään laskettiin myös oppilashuoltotyötä kohtaan esitetyt kommentit. Lisäksi urasuunnitteluun liittyviä huolimerkintöjä oli 12 % huolien ja kehittämisehdotusten kokonaismäärästä.

Merkillepantavaa kyselyssä oli opiskeluun liittyvien palautteiden kohdistuminen erityisen tuen tarpeeseen ja erityisopetuksen järjestelyihin. Tämän ryhmän vastauksista lähes 70 % kosketti niitä. Toivottiin kokonaan yksilöllisen opetussuunnitelman mukaan pienryhmässä opiskelevien oppilaiden integrointia yleisopetuksen ryhmään oppilaslähtöisesti. Lisäksi katsottiin kolmen vuosiluokan sijoittamista samaan ryhmään liian haasteelliseksi. Samalla esitettiin selkeää jakoperustetta kahteen pienryhmään, yleisesti heikot ja käyttäytymisongelmaiset. Lisäksi toivottiin pienryhmien tarpeessa olevien oppilaiden sijoittamista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jo 7. luokan syksyllä. Pienryhmässä opiskelevien, erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla haluttiin alakoulujen kanssa siirtotietopalavereita kaikkien ohjaustyöhön osallistuvien sekä oppilaita opettavien aineenopettajien kanssa. Myös pienryhmän oppilaiden siirtyminen yleisopetusryhmään aiheuttaa huolta mm. opettajien asenteiden ja ryhmäytymisongelmien muodossa.

...erityisluokan oppilaiden kohdalla tulisi tarkemmin miettiä, missä aineessa heidät on ”järkevää” siirtää/integroida muuhun ryhmään...

...A-luokkalaisten sijoittamisessa muihin ryhmiin tarvitaan uusia toimintatapoja ja keskustelua vielä runsaasti...

...jos kolme luokka-astetta yhtä aikaa luokassa, on opetus lähinnä päivähoitoa. Kaksi luokka-astetta ja avustaja, niin onnistuu hyvin jos on vielä eriyttämistila käytössä...

Tässä kyselyssä yleisopetuksen ryhmissä olevien oppilaiden opiskeluun liittyviä huolimerkintöjä tai kehittämiskohteita oli vain kuusi. Ne liittyivät opiskelumuotivaation puutteeseen ja kotiläksyjen tekemättä jättämiseen. Lisäksi tuotiin esille myös se, että kaivataan aineenopettajan antamaa opiskelutaitojen sekä selkeää kokeenlukutekniikan opettamista. Lisäksi rästitehtäväkäytännöt koettiin sekaviksi.

...olen viime aikoina pohtinut oppimista ja ”oppimismenetelmiä” ja niiden opettamista. Sinä käyt oppilaiden kansaa asiaa läpi, mutta pitäisikö sitä liittää normaaliin tuntityöskentelyyn?...

...asioiden omaksuminen on erilaista kielissä/ matematiikassa/ reaaliaineissa...olisiko tässä yhteistyön / uusien toimintatapojen etsimisen paikka?...

Kyselyssä tuli esille myös yleisopetuksen ryhmissä olevien, erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetusjärjestelyt. Yhdessä tai kahdessa oppiaineessa yksilöllisen opetussuunnitelman mukaan opiskelevien oppilaiden pärjäämistä ja avustajatarvetta olisi harkittava. Lisäksi heidän opetus toivottiin järjestettäväksi laaja-alaisen erityisopettajan kautta. Myöskin heidän kohdalla yleisesti heikon oppilaan sijoitusta pienryhmään olisi syytä harkita. Tukiopeus toivottiin aineenopettajan antamaksi.

...A-luokkaan.....jos oppilaalla on 2 mukautusta ja muut lukuaineet 5, kannattaa harkita siirtoa...

Ohjaustyöhön osallistuvien huolimerkinnöistä tai kehittämisehdotuksista lähes puolet (47 %) liittyivät oppilaan henkilökohtaiseen kasvuun ja kehitykseen. Yksittäiset vastaukset liittyivät oppilaan sekä eri oppiaineiden tasapuoliseen arvostamiseen, oppilaan kohtaamiseen kunnioittavalla ja ystävällisellä tavalla sekä toivottiin keskustelua oppilaan kanssa enemmän kaikista asioista ja yleensäkin oppilaan kuuntelemista. Lisäksi toivottiin yhteydenpitoa koteihin sekä varhaista puuttumista syrjäytymisvaarassa olevien, ongelmallisten oppilaiden, erityisesti tyttöjen kohdalla. Samalla toivottiin myös syrjäytymisuhan tunnistamista. Sen lisäksi esille tuotiin myös jälki-istunnon hyödyttömyys suorittaessa sen vain istumalla. Kolme vastaajaa toi tuen tarpeet myös ala- ja yläkoulun siirtymävaiheessa sekä tarvittaessa siirryttäessä myös toiselle asteelle.

...pienryhmä yläkoulussa voi olla usein turva, mutta joskus myös surma jatkoa ajatellen...tarvittava tuki myös toiselle asteelle...

...kädentaitojen kannustaminen....katsotaanko AINA sitten viime kädessä keskiarvoja?? Eikö ”pelkkä” kädentaito riitä...esimerkiksi stipendiasioissa...

...aineenopettajien suhtautuminen ”erilaiseen” oppilaaseen...

...ala-asteen ja yläasteen nivelvaiheessa selkeyttä siihen, kuka hoitaa ja miten....selkeät toimintaroolit yhteistyöverkostossa helpottavat oppilaiden asioiden hoitoa...

Urasuunnitteluun liittyviä kehittämissuhteita tuli 13 %. Henkilökohtaisen ohjauksen ja siihen varattavien resurssien tarve, ohjaustuntien lisätarve sekä jatko-opiskeluasioiden puhuminen jo seitsemännellä luokalla olivat niitä. Lisäksi toivottiin myös ohjattuja ammattikoulujaksoja 9 –luokkalaisille. Myös huoltajien kehittämissuhteiden yhteydessä esittämät jatko-opiskelukysymykset tuovat haastetta luokanvalvojalle.

Oppilashuoltoryhmien työ sai kohtalaisen paljon negatiivista palautetta. Niiden määrä oli 20 % ohjaustyöhön osallistuvien kaikkien huolien ja kehittämissuhteiden kokonaismäärästä. Kyselyiden perusteella ilmeni, että Salmen koululla ongelmiin puuttumisen kynnyksellä vaihtelee ja oppilashuollollisten keskusteluiden paikat eivät aina ole sopivia ajatellen oppilaan etua. Myös oppilaskohtaisten, pienempien palaverien kokoonpanoa olisi hyvä pohtia. Lisäksi koettiin tiedon kulun riittämättömyyttä niin oppilaan henkilökohtaisissa kuin yleisesti oppilashuoltotyön tiedottamisesta. Koulun sisäinen oppilashuoltoryhmän SOHVI:n toiminta koettiin joidenkin opettajien kohdalla vieraaksi, joten kaivattiin enemmän opettajien mukaan ottamista. Vastauksissa esitettiin toiveita myös ison oppilashuoltoryhmän toimintaan. Lisäksi kaivattiin myös lääkärin läsnäoloa sekä sosiaalitoimen ja koulun vastakkainasettelun loppumista. Isona puutteena koettiin koulupsykologin tai –kuraattorin puute.

...toivoisin enemmän keskusteluja opettajien välillä, jos jollakin oppilaalla on joitain asioita esim. kotona, jotka vaikuttavat opiskeluun heikentävästi...

...”kädenvääntöä” pienryhmiin sijoittelussa...pitäisi olla yhteistyötä...kaikkien mukana olemista...hiomista...

...oppilashuollollisissa asioissa mietityttää joskus puuttumisen kynnys. Millä perusteilla jonkun oppilaan asioita aletaan käsitellä ja missä vaiheessa...

...miksi joku toinen jää huomiotta? Onko huolestumisemme ja tarttumisemme "objektiivista" (jos sellaista voi olla)...

...ala- että yläkoulun puolella tarvittaisiin enemmän psykologi ja kuraattoripalveluita kuin mitä tämänhetkisessä palvelutarjonnassa on Pyhäjärvellä mahdollista...

Oppilashuoltotyöryhmien toiminnan kehittäminen on noussut selkeästi esille tämän kehittämishankkeen tiimoilta. Kehittämistarvetta tukee myös Taskisen (2004, 11 – 12) selvityksen tulokset. Tämän mukaan kyselyssä oli tullut ilmi halukkuus ja tarve kehittää Salmen koulun oppilashuoltotyötä pois yksilökeskeisyydestä kohti rakenteisiin pyrkivää muutosta. Lisäksi hän toteaa, että pelkästään yksilöitä muuttamaan pyrkivä toiminta oppilashuoltoryhmässä voi helposti muodostua kouluuyhteisön kehittämisen jarruksi, ellei ongelmanratkaisutilannetta nähdä samanaikaisesti kehittämishaasteena. Hän toteaa ponneksiksi myös:

Jos ainoa toimintamalli esimerkiksi on siirtää ongelmaksi koetut oppilaat erityisluokalle tämän roolin ottaminen ei kovinkaan paljon koulua voi kehittää. Ja samalla koulu voi näin paeta tyystin omaa muuttumisen vastuuta.

Hänen mukaansa oppilashuoltoryhmän tehtävä voisi tässä tilanteessa olla koulun auttaminen näkemään tilanteen useilta eri näkökulmilta systeemisenä vuorovaikutusverkostoina. Näin se omalla toiminnallaan näyttäisi uskovansa koulun mahdollisuuksiin kehittyä joustavammaksi ja erilaisuutta hyväksyvämäksi yhteisöksi, kuin mitä se ehkä tähän saakka on ollut tai millainen kuva siitä on ainakin voinut muodostua. (Taskinen 2004, 12.)

Taskisen selvityksen mukaan oppilashuoltotyötä kohtaan koettiin suhteellisen suurta tyytyväisyyttä ja se koettiin erittäin tarpeelliseksi kaikkien vastaajien mielestä. Ristivetoa sen sijaan ilmeni erityisesti opettajakunnan ja sosiaalitoimen toiveiden ja odotusten, sekä toistensa työtapojen ja toteutuman välillä, joka oli näkynyt myös syylistämisien muodossa. Kaikki osapuolet ovat kuitenkin halukkaita pyrkiä aitoon, avoimeen ja tasa-arvoiseen yhteistyöhön (Taskinen 2004, 11 - 12.) Samaa asiaan viitattiin myös tässä kyselyssä. Asiaan ei ole tartuttu, vaikka ristivetoa on ollut tiedossa pidemmän aikaa. Avoin kes-

kustelu, tiedottaminen ja yhteistyössä tapahtuva kehittäminen ovat hyvän toiminnan ja yhteisöllisyyden kannalta erittäin tärkeää. Nuorten tukemisessa tarvitaan moniammatillinen yhteistyötä. Siinä työssä jokaisen toimialueen osuus eri asiantuntijoiheen on yhtä tärkeää.

Lisäksi hyvän yhteistyön kannalta on erityisen tärkeää, että kukin toimialue ja kunkin toimialueen sisällä pystytään työskentelemään toisiinsa luottaen ja arvostaen. Nuorten oppilashuollollinen tukeminen edellyttää avointa keskustelua ja asioiden esille tuomista jokaisen oppilashuoltotyöryhmän jäsenten tietoon. Lisäksi jokaisen keskittyminen omaan ”vastuualueeseen” ja tehtävän jakoon antaa toiminnalle ryhtiä sekä jäsentää asioiden käsittelyä. Kukaan ei pysty, eikä tarvitsekaan hallita kaikkea oppilashuollollisen työn laajaa toimintakenttää. Kokonaisuus on osasten summa.

Tämän kehittämishankkeen kyselyjä tehdessä tuli ilmi myös se, että ohjaus käsitteenä ja arkityönä ymmärretään hyvin eri tavalla. Esimerkiksi yhden mielestä ohjaus on vain oppilaanohjaajan työtä, toisen mielestä ohjaus on jatko-opiskeluun ohjaamista tai kolmas ymmärtää sen kuuluvan meille kaikille opetus- ja ohjaustyössä mukana oleville henkilöille.

9 -luokkalaisen oppilaan vastaus:

... minusta koulussamme ohjausasiat sujuvat hyvin ja sujuvasti. Tosin itse en ole hirveästi opon apuja tarvinnu.....minä olen kyllä saanut riittävästi tietoa ja tukea opon tunneilta. Tietysti apua olen saanut myös vanhemmilta...

Ohjaustyöhön osallistuvan suullinen palaute:

...meillä on kaikki hyvin...ohjaushan on opon työtä..

Oma rooli kouluyhteisössä ja sitoutuminen ohjaustyöhön vaikutti vastauksiin. Luokanvalvojat ja oppilashuoltoryhmän jäsenet näkivät asiat eri näkökulmasta kuin aineenopettaja tai koulunkäyntiavustajat. Kaikesta huolimatta jokaisen yksittäisen henkilön vastaus on yhtä arvokas ohjaustyön kehittämisessä. Lisäksi jokainen opettaja ja ohjaustyöhön osallistuva on yhtä tärkeä nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kehittämisessä.

Opettajan kokema huoli on tärkeä työvälinen lapsen tuen tarpeen tunnistamiseen. Pienikin huoli lapsesta on riittävä peruste huolen puheeksi ottamiseen vanhempien kanssa. (Opetusministeriö 2005, 38.) Tilanteessa, jossa työntekijällä on huoli lapsesta, liittyy tähän usein myös huoli siitä, miten tässä on käymässä itselle ja omille toimintamahdollisuuksille. Esimerkiksi riittävätkö omat voimavarat ja osaamiseni vai tarvitaanko lisätukea ja apua. Stakes on kehittänyt huolen vyöhykkeistön, joka auttaa jäsentämään nuorta koskevan huolen astetta, omia auttamismahdollisuuksien riittävyyttä sekä lisävoimavarojen tarvetta. Nuoren tukeminen on usein myös moniammatillista työtä. Vyöhykkeistön avulla ylitetään eri ammattiryhmien ”kielimuurit” ja luodaan varhaisista puuttumista ja yhteistyötä tukevaa kieltä. (Eriksson & Arnkil 2006, 25.)

TAULUKKO 2. Työntekijän kokeman lasta/nuorta koskevan huolen vyöhykkeistö

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei lainkaan huolta.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toimivomus lisävoimavaroista ja kontrolliin* lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa. Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

Esimerkiksi harmaalla vyöhykkeellä (4 - 5) huoli on jo tuntuva ja kasvaa edelleen. Työntekijän omat auttamiskeinot on käytetty tai ne on vähissä ja tällöin tarvitaan lisätukea. Usein tällä alueella ilmenevää huolta on saattanut olla jo pitkään. Tämän vyöhykkeen asiakkuudet ovat kuormittavia, tilanteeseen kytkeytyvien tahojen työnjako on usein epäselvä tai muiden tahojen mukanaolosta ei ole tietoa. Työntekijä joutuu pohtimaan myös vaitiolovelvollisuutta ja lastensuojelulain ilmoitusvelvollisuutta. Tilannetta leimaa epäselvyys. Huolen puheeksiotto on avaus kohti selkeyttä. (Mts, 26 – 27.)

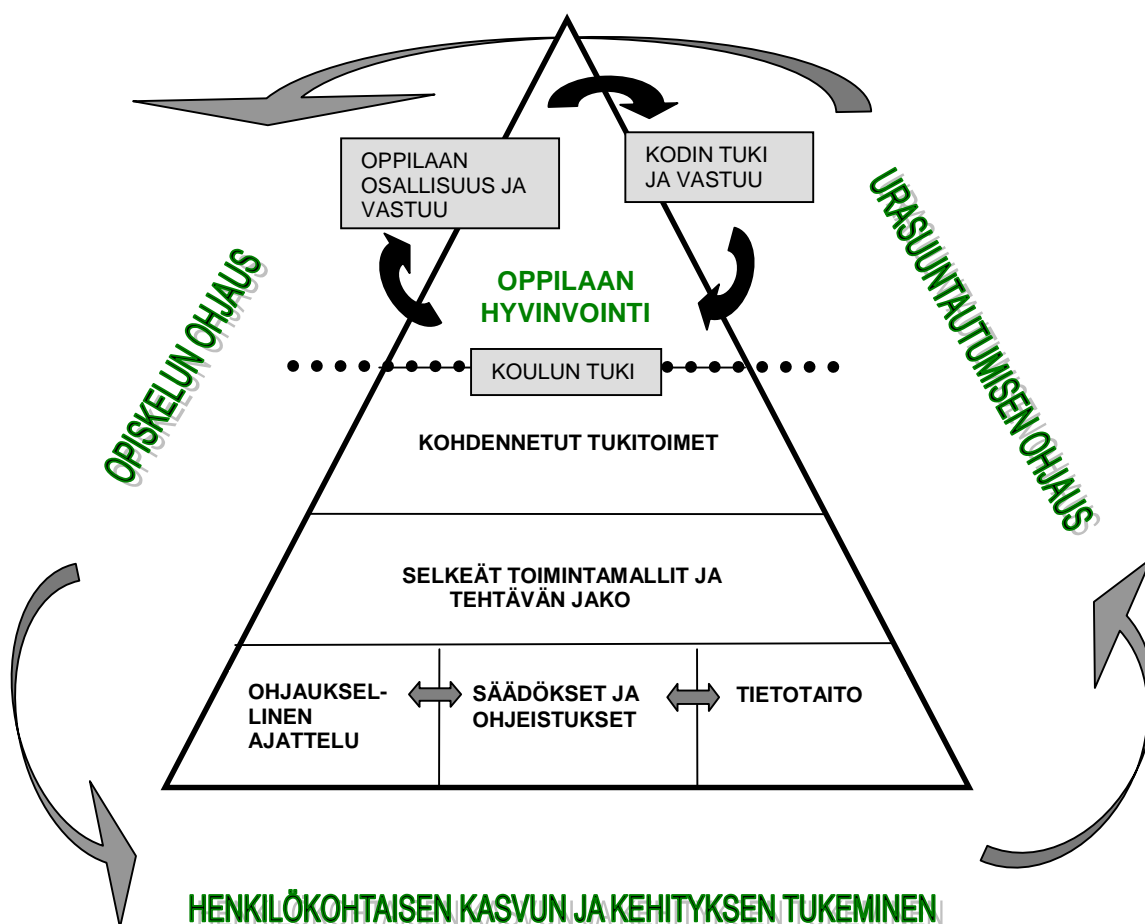
Suurin uhka koulutuksen keskeyttämiseen ja koulutuksesta syrjäytymiseen on usein lapsilla, joilla on heikko sosiaalinen tausta, puutteellinen koulumotivaatio ja perheen tuki koulunkäyntiin puuttuu. Varhaisia merkkejä koulutuksesta puuttamisen vaarasta ovat mm. poissaolot, väsymys koulunkäyntiin, alhainen koulumenestys tai sen nopea heikkeneminen. Lisäksi samoja merkkejä voivat olla häiriköinti tai haastava käyttäytyminen tai toisaalta vetäytyminen ja masentuneisuus sekä puutteellinen motivaatio koulutyöhön ja tulevaisuuden suunnitteluun. (Opetusministeriö 2005, 47.)

6 KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Kehittämishankkeen kyselyissä esille nousseiden negatiivisten palautteiden tai kehittämiskohteiden lisäksi Salmen koulu sai runsaasti positiivista palautetta. On ymmärrettävää, että oppilaat kokevat asiat kukin omalla laillaan sekä tarvitsevat ohjausta omista lähtökohdistaan käsin. 9 - luokkalaisten vastauksissa positiivisia palautteita tuli yhtä paljon kuin negatiivisiakin. Näistä positiivisista palautteista suurin osa oli urasuuntautumiseen liittyviä. Oppilaat kokevat, että mm. TET-jaksot, jatko-opiskeluinfoilta, oppilaanohjauksen valinnaiskurssi, tunnit ja ohjaus sekä ohjaussivusto netissä ovat hyviä ja tärkeitä urasuunnittelua ajatellen. Lisäksi oppilaat antoivat positiivista palautetta hyvistä opettajista ja opiskelumahdollisuuksista. Oppilaat kokivat myös joidenkin opettajien tukevan ja auttavan muissakin kuin opiskeluun liittyvissä asioissa. Moni 7 - luokkalainen koki hyvän kodin lisäksi omaan elämäänsä positiivisella tavalla Salmen koulussa vaikuttavan mm. uusien kavereiden saamisen, hyvän koulumenestyksen sekä hyvät opettajat.

Huoltajien palautteissa Salmen koulu sai positiivista palautetta mm. vanhempanilloissa saaduista hyvistä tietomääristä, ala- ja yläkoulun siirtymävaiheen kehitymisestä ja internet-sivuista. Lisäksi huoltajat kokevat seurakunnan järjestämän ”kutosten – leirit” hyvänä myös uutta koulua ajatellen.

Salmen koulu on muuttunut viimeisten kolmen vuoden aikana oleellisesti. Täysin yksilöllisen opetussuunnitelman mukaan opiskelevat oppilaat ovat siirtyneet kouluun vasta lukuvuonna 2004. Heidän sekä muiden erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opintojen järjestelyiden suunnittelemineen on jäänyt kesken. Lisäksi erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrä kasvaa vuosittain. Tästä seuraa luonnollisesti myös ohjaustarpeen kasvu.

KUVIO 3. Ohjaus oppilaan hyvinvoinnin edistämiseksi.

Salmen koulun ohjaustyön kehittäminen voidaan jakaa sekä yhteisölliseen että yksilötasoon (kuvi 3). Yhteisöllisellä tasolla tarkastellaan erilaisia sää-döksiä ja ohjeistuksia sekä niiden suhteita ohjaukselliseen ajatteluun, tietotai-toon sekä varsinaiseen toteutettavaan ohjaus- ja tukityöhön. Yksilötasolla ajatellaan nuoren omaa toimintaa yhdessä koulun ja kodin kanssa. Ohjaus-

työn kehittämisen tavoitteena on nuoren opiskelun tukeminen sekä tuloksellisuuden lisääminen, kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parantaminen sekä ammatillisen suuntautuminen selkiyttäminen sekä sitä kautta työelämään sijoittuminen.

Opetussuunnitelman perusteet velvoittavat koulua suunnittelemaan ja kuvaavaan toimintaansa sekä tukemaan nuoria monin erilaisin tavoin. Pyhäjärvellä on kuntakohtainen opetussuunnitelma, johon tulee tarkentaa ainakin Salmen koulun osalta koulukohtaiset oppilashuollon, erityisopetuksen ja ohjaustyön suunnitelmat sekä työnjaot eri toimijoiden kesken. Oppilashuollon suunnitelma sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö pitää laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvien tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Nykyinen opetussuunnitelma ei anna riittävää kuvausta tai ohjeistusta näiden asioiden osalta.

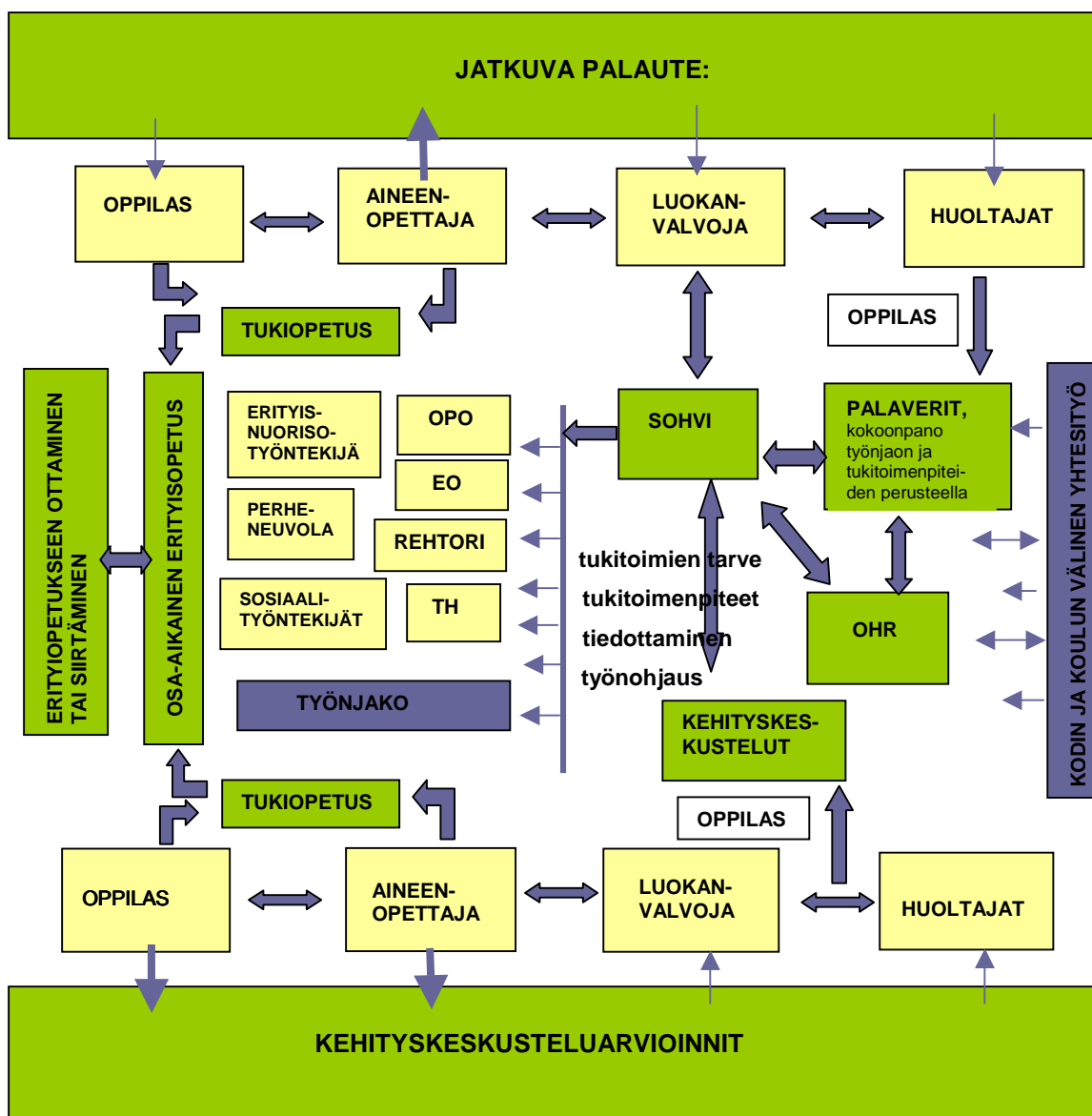
Ohjauksellinen ajattelu ei ole riittävästi kaikkien toimijoiden toiminnassa näkyvää. Kuitenkin ohjaus on kaikkien opettajien työhön kuuluvaa. On ymmärrettävää, että aineenopettaja ajattelee nuoren helpommin vain oman oppiaineen viitekehyksessä. Nuoren kokonaisvaltaista hyvinvointia ajatellen kuitenkin jokaiselta opettajalta odotetaan mm. opiskelutaitojen ohjaamista omassa oppiaineessaan, oman oppiaineen liittämistä työelämän vaatimukseen ja mahdollisuuksiin sekä oppimis- tai muiden vaikeuksien varhaista tunnistamista ja niihin puuttumista. Lisäksi nuoren kohtaaminen edellyttää ihmisenä tasavertaista, ystävällistä ja kunnioittavaa työtettä.

Kaiken toiminnan lähtökohtana on tietenkin riittävä säädösten ja ohjeistusten tuntemus, kehittämishalukkuus sekä oman ammattitaidon kehittäminen. Tämän kehittämishankkeen kautta tuli esiin, että erityisen tuen antaminen on suurten haasteiden äärellä. Perusopetuslaki ja opetussuunnitelman perusteet velvoittavat ja antavat mahdollisuuksia erilaisten opetusjärjestelyiden toteuttamiseen erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kohdalla. Esimerkiksi avoin keskustelu, yhteistyössä tapahtuva kehittäminen, erilaisiin toimintamalleihin tutustuminen ja tarvittaessa myös lisäkoulutuksen hankkiminen ovat tärkeitä asioita näiden haasteiden voittamiseksi. Asian painoarvoa kuvaa myös opetusministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaluonnos 2007

– 2012. Sen mukaan perusopetuksen laadusta huolehtiminen on erityisen tärkeää, sillä siellä syntyvät koulutusasenteet, tiedot ja taidot muodostavat perustan myöhemmälle oppimiselle. Ikäluokkien pientymisestä vapautuvat voimavarat käytetään opetusministeriön mukaan koulutuksen laadun kehittämiseen. Tavoitteeksi asetetaan esimerkiksi ryhmäkokojen pienentäminen ja tuki- ja erityisopetuksen vahvistaminen. Lisäksi syrjäytymisen vähentämiseksi ja koulutusjärjestelmän tehokkuuden kasvattamiseksi mm. kehitetään opinto-ohjausta ja vakiinnutetaan joustavan perusopetuksen toiminta. Tulevaisuuden haasteena opetusministeriön mukaan tulee olemaan opetus- ja koulutuspalveluiden järjestäminen siten, että opetuksen korkea laatu ja monipuolinen palvelutarjonta pystytään turvaamaan kaikille lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Selkeän, tehokkaan ja tuloksellisen ohjaus- ja tukityön turvaamiseksi on hyvä laatia koulukohtaiset suunnitelmat ja toimintamallit työnjakoineen eri toimijoiden kesken. Kokonaisvaltainen ohjaustoiminnan tarkastelu systeemisenä työnä antaa toiminnalle ryhtiä sekä saattaa jokaisen oppilaan samanarvoiseen asemaan (kuviot 3). Lisäksi liitteessä 5 on ehdotus Salmen koulun vuosittaiseksi ohjaustyön kalenteriksi sekä kuviossa 4 ohjauksellisen tuentarpeen kartoittamisen ja tukitoimien kohdentamisen malli. Näihin on liitetty kehittämishankkeen kyselyiden kautta ilmenneet ja omien näkemyksieni mukaiset kehittämissasiat sekä tarvittavat lomakkeet erilaisiin tilanteisiin. Puuttuvien lomakkeiden suunnittelu voisi olla esimerkiksi oppilashuoltoryhmän työtä. Lisäksi nämä toimivat myös ohjaustyötä tekevien henkilöiden ohjeistuksena.

Salmen koulu tarvitsee suunnitelmat erityisen tuen tarjoamisesta ja toteuttamisesta, erityisopetukseen siirtämisestä sekä oppilashuolto- ja ohjaustyöstä. Nämä selkeyttävät toimintaa niin koulun sisällä kuin moniammatillisessa verkostotyössä. Samalla tämä lisää tiedottamista, vähentää päällekkäistä työkentelyä, toimii myös ennaltaehkäisevän työn tukena sekä antaa jokaiselle nuorelle tasavertaiset mahdollisuudet tuen saamiseen.

KUVIO 4. Oppilashuollollisen tuen tarpeen arviointi ja tukitoimien kohdentaminen

Salmen koulun oppilashuoltoryhmien työtä kohtaan esitetyt kritiikit ovat aiheellisia. Molemmat oppilashuoltoryhmät ovat toimineet taustalla erillisinä ohjauksen toimijoina. Luokanvalvojan osuutta omien oppilaiden asioiden hoitamisessa on syytä korostaa. Heitä ei voi ohittaa oppilashuoltoryhmien toiminnasta, sillä he ovat kodin ja koulun välisen yhteistyön kannalta ensi sijaisia toimijoita. Heidän tulee saada riittävästi tietoa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta asioihin pystytään puuttumaan tehokkaasti. Jatkuvat palautteet ja kehityskeskustelua varten kerättävät arvioinnit ovat tärkeitä myös tältä osin. Jokaisen aineenopettajan pitää sitoutua myös oppilaan ohjaukselliseen työhön.

Koulun sisäisessä oppilashuoltoryhmässä, SOHVI:ssa, käsiteltävät asiat tulevat ryhmän käsittelyyn tässä uudessa toimintamallissa pääsääntöisesti luokanvalvojien kautta. Kun luokanvalvoja kokee tarvitseensa lisätukea ohjaustyöhönsä, hän varaa aikaa SOHVI:sta oman luokan oppilaiden asioiden hoitamiseksi. Oppilaan huolen tai ongelman poistamiseksi tai lieventämiseksi tarjotaan tukitoimia oppilaslähtöisesti kirjattujen työnjakojen mukaisesti koulun sisällä tai koulun ulkopuolisten tahojen luona. Samalla kaikki ohjaustyöryhmässä mukana olevat henkilöt saavat samalla kertaa tiedon oppilaan ongelmista. Näin vähennetään toistuvia informointeja eri henkilöille ja samalla luodaan turvallinen paikka oppilaan salassapito- tai vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvien asioiden käsittelemiseen. Lisäksi tämä malli voi vähentää eri ohjaustyötä tekevien henkilöiden päällekkäistä työskentelyä.

Huoltajien mukaan ottamisen tarve varhaisessa vaiheessa tuli ilmi myös tämän kehittämishankkeen tiimoilta. Yhteydenottoja koteihin tulee lisätä ja tarvittaessa tulee pitää palavereja useimminkin mitä tähän asti Salmen koululla on totuttu tekemään. Lisäksi luokanvalvojien ja huoltajien osallistumista ison oppilashuoltoryhmän, OHR:n, toimintaan tulee lisätä. Tässä uudessa toimintamallissa luokanvalvojille tarjoutuu samalla työnohjauksellista tukea SOHVI:n kautta omaan oppilashuollolliseen työhön ja esimerkiksi kehittämiskeskustelujen toteuttamiseen. Tarkoituksena on, että jokaisen luokan kaikkien oppilaiden tilanne tulisi kartoitettua kerran vuodessa myös SOHVI:n kautta. Tämä toteutuisi hyvin kehittämiskeskusteluja varten kerättyjen palautteiden yhteydessä. Luokanvalvojien SOHVI:t sijoitetaan ohjaustyön kalenterin ennen vanhempien ja oppilaiden välisiä kehityskeskusteluja. Lisäksi tarvittaessa luokanvalvojat voivat tuoda huoltajia tai oppilaita askarruttavat asiat takaisin SOHVI:iin käsiteltäväksi. Näin jokainen oppilas saa riittävästi oppilashuollollista tukea ja mahdollisuus varhaiseen puuttumiseen ja ennalta ehkäisevään työhön lisääntyy. Ohjaustyön laatu ei saa olla riippuvainen luokanvalvojan sitoutumisesta – jokaisella nuorella tulee olla oikeus tasavertaiseen oppilashuoltoon.

Tukitoimien kohdentamisessa lähtökohdaksi tulee ottaa oppilaan ongelmien taustalla olevien mahdollisten syiden mahdollisimman tarkka selvittäminen. Tähän työhön tarvitaan usein myös koulun ulkopuolisia tahoja. Selvittelyjen

jälkeen pystytään tarjoamaan oikeaa tukea tai tarvittaessa siirtämään oppilas erityisopetukseen. Tukitoiminen tavoitteena tulee olla taustalla olevien syiden tai ongelmien poistaminen tai lieventäminen. Nuoren kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta tämä on erittäin tärkeää. Hetkellisten tai yläkoulun aikaisten asioiden korjaantuminen ei riitä. Nuoren täytyy selviytyä myös jatko-opiskeluista sekä pärjätä elämässä yleensäkin. Ei riitä, että oppilas vain siirretään opiskelemaan pienempään ryhmään. Tällä hetkellä oppilashuollollinen työ on ollut ns. ”tulipalojen sammuttamista” eli pääsääntöisesti olemassa olevien ongelmien ratkaisemista ja tilanteesta selviytymistä. Ennalta ehkäisevän työn arvostusta tulee saada lisättyä.

Oppilashuoltotyöryhmään tulevien asioiden hoitamista voidaan tehostaa ja nopeuttaa myös lisäämällä asioiden ennakkovalmistelua ja muuttamalla dokumentointitapoja. Aikaisempiin selvittelyihin, toimenpiteisiin tai tutkimustuloksiin tutustuminen ennen kokoontumisia on oleellisen tärkeä ryhmän toiminnan, jatkotoimenpiteiden selvittämisen ja päätöstenteeon mahdollisuuksien näkökulmastakin. Hallinto-ohjelmaa voisi hyödyntää monipuolisemmin, esimerkiksi erilaisten päätöksien, HOJKS:ien ja oppilashuollolliset asioiden kirjauksien osalta. Kun oppilaan asioiden käsittelyyn vaikuttavat asiat on samassa paikassa kaikkien niitä tietoa tarvitsevien käytettävissä on tämä valmistelutyö helpompaa. Tietenkin näitä tietoja tarvitaan myös esimerkiksi jatko-opiskelun suunnittelun ja sinne hakeutumisen yhteydessä. Kaikki oppilashuollolliset toimenpiteet ja päätökset tulee kirjata, se ei saa olla riippuvainen ryhmän kokoonpanosta. Lisäksi tämä edellyttää tietenkin käsiteltävien asioiden tiedottamista ennen kokoontumisia. Kuluneen lukuvuoden aikana on jo aloitettu näiden asioiden kehittäminen. Kehittämistyötä tulee jatkaa.

Eri siirtymävaiheiden ohjaustyö kaipaa kehittämistä. Oman kunnan sisällä tapahtuvaan ala- ja yläkoulun nivelvaiheeseen tulee paneutua tarkemmin. Kyselyiden kautta ilmeni, että niin oppilaat kuin huoltajatkin kokevat kavereiden vaikutuksen erittäin tärkeäksi. Jatkossa kaikille oppilaille tulee antaa mahdollisuus kaveritoiveiden esittämiseen. Samalla tätä nivelvaiheohjausta voi tehostaa luomalla tähän siirtymävaiheeseen oman lomakkeen, josta selviää kaikki yläkoulun opiskelun järjestämiseen tarvittavat tiedot. Myös toinen aste toivoo siirtotietojen saamista, jotta opiskelijoiden tukemiseksi voidaan järjestää tuki-

toimia mahdollisimman pian. Oppilaan siirtyessä toiselle asteelle tarvitaan useita tiedonsiirtolupia. Yhteishakua varten siirrettävät oppilaan henkilö- ja opiskelumenestystiedot, siirtotiedot toisen asteen oppilaitoksiin ja tässä uudessa ohjausmallissa myös tiedonsiirrot työvoimahallintoon ja sosiaalitoimeen edellyttävät kirjallista lupaa nuorelta tai huoltajalta. Lisäksi koulua vaihtavan, toiseen kuntaan muuttavan oppilaan kohdalle tulee tehdä siirtotiedot uuteen koulun ja pyynnöt lähettävään kouluun huoltajan suostumuksella.

Ohjaustyön moninaisuus ja tärkeys tämän päivän yhteiskunnassa edellyttää myös riittävää taloudellista resursointia ohjaus- ja tukityöhön. Perusopinnoissa selviytyminen, kasvaminen vastuuta kantavaksi nuoreksi ja jatko-opintoihin hakeutuminen sekä siellä selviytyminen ovat osa oppilaanohjaajan työtä. Jokaiselle nuorelle on pystyttävä tarjoamaan riittävästi myös henkilökohtaista ohjausta. Esimerkiksi jatko-opiskelujen oikeiden valintojen tekeminen on myös työelämään sijoittamisen nopeuttamisen kannalta erityisen tärkeitä. Työvoimapula koskettaa jo nyt monia aloja ja tämän tiedetään lisääntyvän entisestään koskettamaan myös uusia aloja. Opetusministeriö on ottanut lähi-vuosien tavoitteeksi jokaisen nuoren sijoittumisen jatko-opiskeluihin. Tämä on myös yhteiskunnallisesti merkittävä asia. Nuori on haasteellisessa iässä yläkoulun aikana. Ohjaus, tuki ja ongelmista selviytymiset sekä tukitoimien puutteet tai epäonnistumiset johtavat helposti kauaskantoisiin vaikutuksiin. Onneksi Salmen koululla ja Pyhäjärven kunnassa on ollut nähtävissä kuluvan lukuvuoden aikana näiden resurssien lisääntymistä ja toivotaan, että tähän tullaan myös jatkossa kiinnittämään erityistä huomiota.

Yksilötasolla tapahtuva kehittäminen voisi ensisijaisesti näkyä Salmen koululla oppilaiden osallisuuden ja vastuunoton oleellisena lisäämisinä. Pitkään koulun painopistealueina olleet nollatoleranssi ja vastuullinen työskentely ovat saaneet jo konkretiaa kuluvan lukuvuoden aikana. Oppilaiden toimintaan on päätetty puuttua tarkemmin sekä käytännön toimenpiteisiin on pyritty löytämään yhtenäistä linjaa. Tämän toivotaan jatkuvan, jotta nuoret saataisiin otamaan yhä enemmän vastuuta omasta toiminnastaan. Tähän oleellisesti liittyy myös nuorten osallisuuden lisääminen. Opetusministeriön kehittämissuunnitelmaluonnoksen mukaan kansainvälisesti tarkasteltuna suomalaiset nuoret kokevat vaikutusmahdollisuutensa koulussa vähäiseksi. Koulun yhteisöllisen

toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää oppilaiden vaikutusmahdollisuuksien ja osallisuuden vahvistamista koulutyön suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin.

Tähän haasteeseen Salmen koulu voi vastata esimerkiksi opiskelumenestyksen ja tukiopetuksen osalta. Kehittämishankkeen kyselyissä tuli selkeästi esille tukiopetuksen riittämättömyys. Samalla koulu voisi kehittää myös nuorten osallisuutta ja vastuunottoa myös tämän asian kohdalla. Useassa koulussa on hyviä käytänteitä ja kokemuksia oppilaiden omaehtoisesta tukiopetukseen hakeutumisesta. Esimerkiksi tukiopetusajat ja aineenopettajat ovat ennalta tiedossa. Oppilaita ohjataan vastuunoton ottamiseen ja opiskelun tuen hakemiseen. Jos oppilas ei hakeudu tukiopetukseen, tulee aineenopettajan ohjata hänet sinne. Tarvittaessa ohjaustyöhön otetaan mukaan myös esimerkiksi oppilaanohjaaja ja huoltajat. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan tukiopetus on ensisijainen tukimuoto. Jos tukiopetus ei auta, ryhdytään muihin toimenpiteisiin. Tämä edellyttäisi Salmen koululla toimintakulttuurin oleellista muutosta (kuvio 4).

Salmen koulun kannattaa lisätä nuorten vastuunoton harjoittelemista. Esimerkiksi yleisen koulussa menestymisen vastuu siirrettäisiin enemmän nuorelle ja heidän huoltajilleen. Nykyisessä toimintamallissa vastuu on pääsääntöisesti viimekädessä koululla ja laaja-alaisella erityisopettajalla. Olisiko hyvä, jos nuori joutuisi enemmän itse vastuuseen omasta opiskelustaan? Mitä haittaa nuorelle olisi epäonnistumisesta selviytymisestä? Voisiko nuori myös oppia siitä? Voisiko oppimissuunnitelma olla tukena? Vastuunoton lisäämiseen on hyvä panostaa, sillä esimerkiksi uusi sähköinen yhteishaku ja oppilaan opiskelu toiselle asteelle lisäävät huomattavasti nuoren ja kodin vastuun tarvetta. Yhteishaun muuttaminen sähköiseen muotoon edellyttää uuden toimintamallin omaksumista. Jatkossa yhteishaku ei voi olla enää oppilaanohjaajan vastuulla. Lisäksi oppilaat kokevat lukioon siirtyessä oman vastuun lisääntyvän oleellisesti. Kuitenkin he selviytyvät siitä pääsääntöisesti hyvin. Olisiko hyvä lisätä nuorten vastuuta jo 8. luokalla ja lisätä sitä edelleen 9. luokan aikana? Toistuvat terveiset ammatilliselta puolelta, toisilta paikkakunnilta ovat huolestuttavia. Moni nuori ei osaa käyttää oikein lisääntyvää vapauttaan. Rohkenen väittää, että omaehtoisesta vastuunoton harjoittelemisen lisääminen pe-

ruskoulussa vähentää ainakin joidenkin nuorten vastuutonta käyttäytymistä toisella asteella. Tämä edellyttäisi vastuunoton harjoittamista enempi jo alakouluissa ja yläkoulun toimintamallien osittaista muuttamista.

Kokemukset omasta vaikutusmahdollisuudesta ja osallisuuden lisääntymisestä vaikuttavat koulussa viihtymiseen ja sitä kautta myös oppimistulosten parantumiseen sekä yleiseen hyvinvointiin. Sorvojan (2006) mukaan Salmen koulun oppilaiden kiinnostus koulutyötä kohtaan on huolestuttavan alhainen vaikka nuoret kokevat sen merkittävänä asiana. Tämä on todella suuri haaste. Pienet, yksittäiset toimenpiteet em. asioiden lisäksi lisäävät kiinnostusta. Oppilaat arvostavat mm. heidän huomioonottamista, kuuntelemista, kannustamista ja tasapuolista tukemista. Huoltajien ottaminen entistä enempi mukaan ei voi vähentää nuorten sitoutumista ja vastuunottoa koulutyötä kohtaan.

Meidän on hyvä muistaa, että jokainen meistä kaipaa välittämistä, huomiota sekä tarvittaessa myös tukemista ja auttamista. Elämme jokainen omaa elämänvaihetamme omine iloineen, haasteineen ja suruineen. Elämä tuo mukanaan myös monia kasvukipuja, huolia sekä murheita. Asiat voivat ovat isoja, pieniä, mitättömiä, traumaattisia, turhalta tuntuja tai muuten vaan hankalia. Kokemuksen vaikuttavuus on jokaisen henkilökohtainen tunne. Vaikuttavuus on myös sidoksissa omaan elämäkokemukseen ja – tilanteeseen. Emme myöskään usein aina ole itse aiheuttamassa näitä tai pystyneet vaikuttamaan näiden haasteiden syntymiseen. Asioihin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa säästää monelta turhalta murheelta ja tuskalta. Huolen harmaalle alueelle jää kenties liian monta asiaa tai tukea tarvitsevaa henkilöä. Yksikin menetetty elämä on liikaa.

On muistettava myös, että nuori saa koulukokemustensa kautta eväitä elämälleen. Koulu on nuoruudessa myös ajallisesti merkittävässä roolissa. Onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset, itsensä kehittyminen ja kasvaminen, selviytyminen opinnoista ja ongelmista, huomioiduksi tuleminen sekä kunnioituksen kokemukset ovat itsetunnon rakennusaineista erityisen tärkeitä asioita. Nuori rakentaa tulevaisuuden yhteiskunnan.

LÄHTEET

Eriksson, E. & Arnkil, T. M. 2006. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. 25 – 27.

Leppälä, K. & Liuska, H. 2006. Huomaatko mut? Nuorten syrjäytymisen ja sen ennaltaehkäisy Pohjois-Pohjanmaan peruskouluissa. Opinnäytetyö. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma. 24 – 25, 36 – 54, 74 – 80.

Lerkkanen, J. 2006. Ohjaus-käsite. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu. Luentomoniste 29.08.2006.

Lerkkanen, J. 2006. Nuorten ja aikuisten ohjaustarpeet. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu. Luentomoniste 3.10.2006.

Lerkkanen, J. & Virtanen, R. 2005. Opinto-ohjaus elämän eri vaiheissa osallisuuden lisääjänä. Teoksessa J. Lerkkanen (toim.) Opinto-ohjauksen tarkoitus. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 35 – 41.

Luopa, P., Räsänen, M., Puusniekka, R., Jokela, J. & Sinkkonen, A. Nuorten elinolot, koulutyö, terveys ja terveystottumukset 1996 – 2005. Kouluterveyskysely 2005. Stakesin työpapereita 25 / 2005. Viitattu 4.2.2007.
<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T25-2006-VERKKO.pdf>

Luopa, P., Räsänen, M., Puusniekka, R., Jokela, J. & Sinkkonen, A. Nuorten elinolot, koulutyö, terveys ja terveystottumukset Pohjois-Pohjanmaalla, 2005. Kouluterveyskysely 2005. Stakesin työpapereita 25 / 2005. Viitattu 4.2.2007.
http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/2D2352BC-E240-4B44-8899-B6A042BC00C5/0/te_ppohjanmaa2005.pdf

Opetushallitus, 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, Opetushallitus. 8 - 29, 256 - 258.

Opetushallitus. Opiskelun erityinen tuki. Viitattu 20.6.2007.
<http://www.edu.fi/perusopetus>

Opetushallitus, 2007. Laatusuunnitelman ja koulun yhteistyöhön. Opetushallitus. 13 – 18, 22 – 23, 27.

Opetusministeriö, 2005. Kouluhyvinvointityöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:27. 11 - 17, 19, 38, 47

Opetusministeriö, 2007. Koulutus ja tutkimus 2007 – 2012. Luonnos 29.6.2007. 8, 14 – 16, 33 – 37.

POL. L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki. Viitattu 11.7.2007. Valtion säädöstietopankki Finlex. <http://www.finlex.fi>, lainsäädäntö, ajantasainen lainsäädäntö

Pirttiniemi, J. 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheen kehittämi-

nen. Teoksessa P. Koivula (toim.) Selviytymisen polkuja. Vammala: Opetushallitus. 32 – 33, 66 - 67.

Pyhäjärven kaupunki. 2005. Perusopetuksen opetussuunnitelma luokille 3 – 9. Sivistyslautakunta 1.6.2005 § 55 liite 17. 5 – 9, 50 – 51.

Sorvoja, V. 2006. Otteita Nivala-Haapajärven ja Ylivieskan seutukuntien koulutuksen arvioinnista Salmen koulun osalta. Sivistyslautakunta 8.8.2006

Taskinen, E. 2004. Oppilashuolto Salmen koulussa. Lopputyö Perheneuvolan erikoistumiskoulutus 2004, Oulu. 9 – 12.

Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: PS-kustannus. 54 – 55.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko eduskunnalle. 2006, 12 – 13. Viitattu 28.6.2007. Opetusministeriön sivusto. [Http://www.minedu.fi](http://www.minedu.fi), koulutuspolitiikka.

Vehkamäki, P. & Tamminen-Dahlman, A., 2004. Julkisuus ja tietosuoja opetustoimessa – opas koulujen ja oppilaitoksen käyttöön. Tampere: Opetushallitus. 22

LIITTEET

Liite 1. Kysely opettajille ja muulle henkilökunnalle

LUOTTAMUKSELLINEN

KYSELY OPO-OPISKELUN KEHITTÄMISHANKEEN SUUNNITTELUA VARTEN

Nuorten kasvu ja kehitys tuntuvat arjessamme. Oppiminen, kasvaminen lapsesta yhä enempi vastuuta kantavaksi nuoreksi sekä kehittyminen itsenäiseksi nuoreksi aikuiseksi eivät aina kaikkien kohdalla ole helppoa. Lisäksi siirtymävaiheet alakoulusta yläkouluun sekä myöhemmin toiselle asteelle ovat aika isoja asioita kaikkien mahdollisten muiden asioiden rinnalla.

Toivon, että kertoisit minulle niistä oppilaiden ohjauksellisista asioista, joka näkyvät ja tuntuvat sinun työssäsi. Mitkä asiat mietityttävät, tuovat ”päänvaivaa”, mihin haluaisit korjauksia, muutoksia, mitä asioita pitäisi kenties yhdessä enempi miettiä... Sana on vapaa.....

Kirjoitan

aineenopettajan

luokanvalvojan

muun henkilökunnan

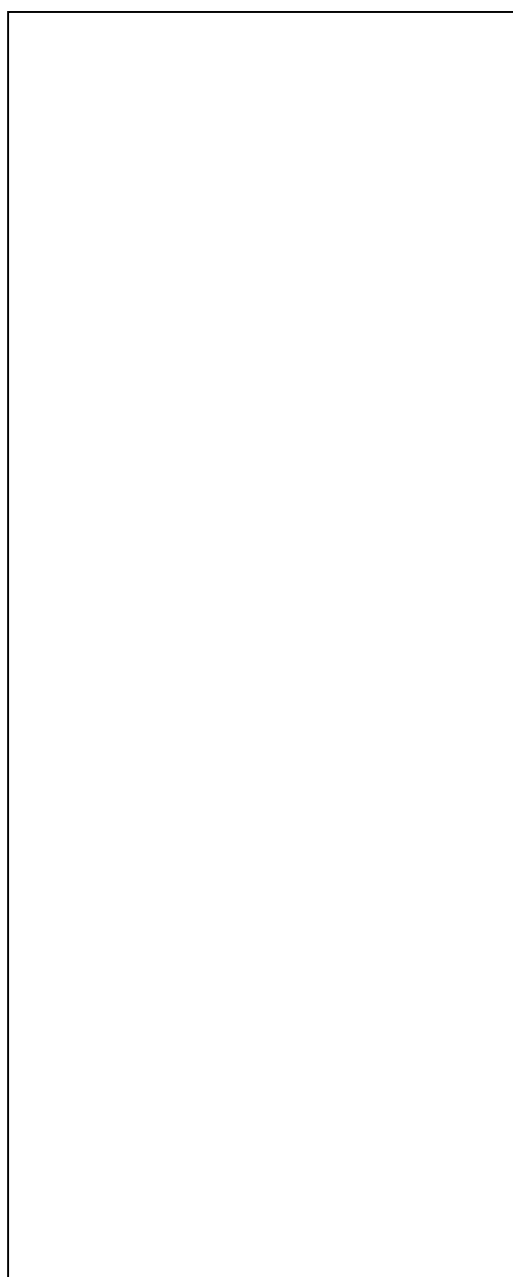
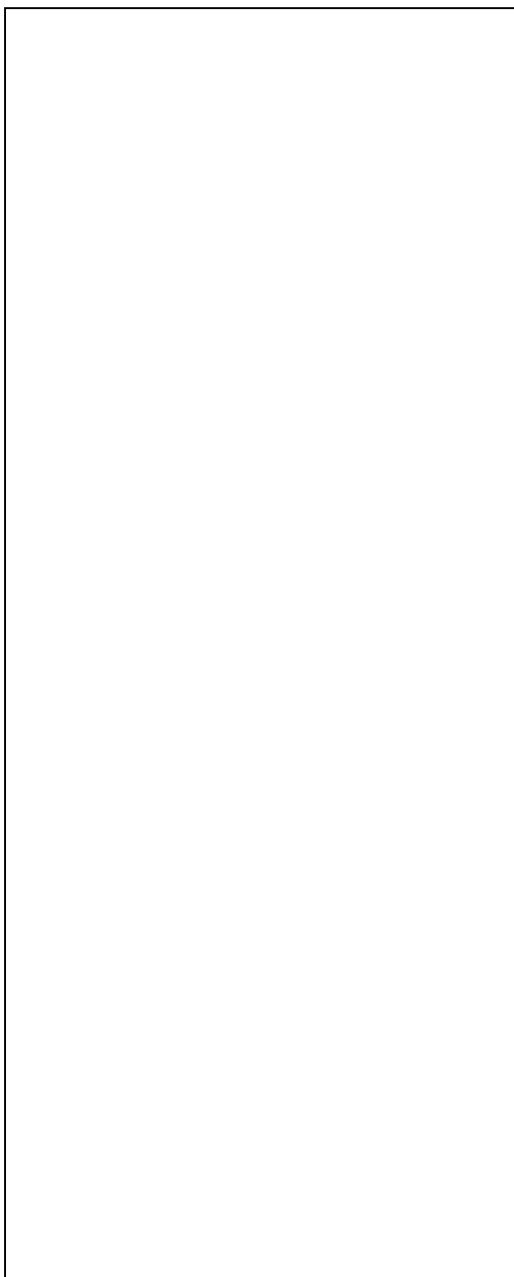
näkökulmasta

käännä

Liite 2. Henkilökohtaisen ohjauksen tarpeen kartoitus 7 –luokkalaisilta

Tuo esille erilliselle lapulle ne omat henkilökohtaiset asiasi (opiskelu, harrastukset, vapaa-aika, koti, tms.), jotka haluat myös oppilaanohjaajan tietävän. Tarvittaessa keskustelen kanssasi kahdestaan.

Kirjoita lapun toiselle puolelle positiiviset ja kääntöpuolelle negatiiviset asiat.

Liite 4. Kysely tulevien 7 – luokkalaisten huoltajille**LUOTTAMUKSELLINEN**

12.2.2007

HYVÄ TULEVAN 7. LUOKKALAISEN HUOLTAJA!

On koittanut sen aika, että lapsenne on siirtymässä ensi syksynä opinpolullaan yläkoulun puolelle. Toivomme kaikki, että tämä siirtymävaihe sujuisi jokaisen kohdalla mahdollisimman helposti ja mukavasti. Toiveenamme on myös huomioida haasteellisia asioita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Olen kehittämässä Salmen koulun ohjaustyötä osana omaa opiskeluani. Haluaisikin nyt saada tietää Teidän arvokkaat mielipiteet, toiveet ja kommentit juuri tätä siirtymävaihetta ajatellen. Näin saisin myös teidän huoltajien näkemykset esille tähän kehitystyöhöni. Voitte halutessanne laittaa myös oman lapsenne nimen, jos toivotte vaikuttavuutta oman lapsenne henkilökohtaisiin asioihin. Tai voitte vastata halutessanne aivan nimettömänä.

Käsittelen vastauksianne luottamuksellisesti. Voin liittää joitakin vastauksia omaan opinnäytetyöhöni, tietenkin sitten nimettömänä. Voitte kirjoittaa aivan vapaamuotoisesti, omin sanoin. Jos ette halua osallistua tähän kyselyyn, niin toivon, että palautatte lomakkeen tyhjänä.

Voitte palauttaa lomakkeen suljetussa kirjekuoressa luokanopettajalle viimeistään 28.2.2007.

käännä

Liite 5. Salmen koulun ohjaustyön vuosikalenteri

SALMEN KOULUN OHJAUSTYÖN VUOSIKALENTERI

Kodin ja koulun välinen yhteistyö / Henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen tukeminen / Oppimisen ohjaus															Ammatillisen suuntautumisen ohjaus						
Kuu-kausi	Vanhem-painilat	TH	Reh-tori	OPO	EO	EO	AO	Tuki-ope-tus / AO	Jat-kuva pa-laute / AO	Kehi-tyskes-kustelut / lv	LV	LV – SOH VI	SOHVI / 1 krt / vko	OHR / 1 krt / kk	Pien-ryh-män tuki	Koulun ulko-puoliset tahot	Ohja-us-tun-nit	TET ja TYO	Urasuun-nittelun / opo / 9 lk	Koulun ulkopuoliset tahot / opo / 9 lk	
elo		Allergia-kyselyt		Ohjaus-sivuston isompi päivitys	HOJKS-päivitys (lomake 2 priimuk-sessa)	Osa-aikainen erityisopetus ja HOJKS- oppilaiden opetus??	Opiskelutaidot, opiskelun etenemisen seuraaminen, oppilashuollollinen työ, rästitteävistä huolehtiminen	Oppilaat varaavat tukiovetusajan opolta. Ao:t ohjaavat tarvittaessa	Oppiaineittain, positiivista palautetta ja huolen aiheita (lomake 3a ja 3b)	(lo-make 4a ja 4 b)	7 lk tutus-tumis-päivä	7 lk siirto-tiedot	Oppilahuoltokortti primuksessa (lomake 6 prii-muksessa)	Ongelmien taustalla olevien syiden selvitys ja tarvittavat tukitoimet	Ala-kou-lusta suora siirto	7 lk tutustumis-päivä / nuori-sotoimi	7 lk	10 lk		Palautuvat siirtotiedot ja tiedotus työvoimatstolle ja erityisnuorisotyöntekijälle	
		7 lk info		TET-jär-jestelyt									7 lk LV - ajanvarus								9 lk
syys	7 lk 8 lk 9 lk	9 lk / kyselyt kotiin ja terveys tarkastukset		TET-jär-jestelyt	7 lk lukitesti					10 lk	Luokanvalvojan tehtävät, oppilashuollollinen seuranta (lomake 5), kehityskeskustelut ja vanhempäinillat	10 lk KeKe		Jatkuvaa erityisen tuen tarpeen kartoitus ja pienryhmäsihtitukset jak-sojen vaihtunakokhtiin	7 lk tutustumi-nen PeNe:aan / opo	10 lk	7 lk 9 lk		Kuntoutussuunnitelma / erityisoppilaat/ koulu-tuskokeilut		
loka				9 lk / Tutustu-miskäyntien järjestelyt															7 lk	Ohjaustar vekysely	Ammattikouluun tutus-tumiset
				TYO-jär-jestelyt																	
marras				Valinnais-aineiden tiedottami-nen												7 lk 10 lk	7 lk 9 lk	Henkilkoh tainen ohjaus (lomake 8)	Ammativalintapsyko-logi / erityisen tuen tarve (lomake 7)		
joulu				Siirto –HOJKS:t (lomake 9)															Ammattikouluun ja lukioon tutustumiset		
		JATKIS-illan järjes-telyt														10 lk		Henkilkoh tainen ohjaus			
TET-jär-jestelyt																					

